

ARTHUR SCHOPENHAUER

microMEGA
η βιβλιοθήκη των ιδεών

Ακολουθώντας την πιο σύγχρονη ευρωπαϊκή τάση (επιστροφή – επανεξικείωση με τους κλασικούς μέσα από βιβλία μικρά σε όγκο και σχήμα), η σειρά microMEGA περιλαμβάνει πικνές μονογραφίες τόσο της παγκόσμιας, όσο και της αρχαίας και νεότερης ελληνικής γραμματείας.

Όλα τα τομίδια της σειράς έχουν επιλεγεί με στόχο να ξαφνίάσουν τον αναγνώστη, στέλνοντας από άλλες εποχές μηνύματα που ηχούν όχι απλώς σύγχρονα, αλλά και επίκαιρα. Η περιήγηση αυτή στη διαχρονική δυναμικότητα της σκέψης φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα είδος έμπειού Οδηγού για τον Έλληνα πολίτη του καιρού μας – ενός καιρού αποστεγνωμένου από την πιο απαραίτητη τροφή: τις ιδέες...

**ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ
ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ**

Πρόσλογος: Αλέξανδρος Βέλιος
Μετάφραση: Η. Π. Νικολούδης

Β' ΕΚΔΟΣΗ

POES
microMEGA

Έχουμε συνηθίσει γενικά να βλέπουμε τους ποιητές να καταπιάνονται με την περιγραφή του έρωτα. Η περιγραφή του έρωτα είναι το κύριο θέμα όλων των δραματικών, τραγικών ή κωμικών έργων, ρομαντικών ή κλασικών, τόσο στην Ινδία όσο και στην Ευρώπη: είναι, επίσης, απ' όλα τα θέματα το πιο γόνιμο για τη λυρική ποίηση, όπως και για την επακή, χωρίς να αναφερθούμε στα αναρίθμητα μυθιστορήματα, τα οποία εδώ και αιώνες κυριοφορούν κάθε χρόνο σε όλες τις πολιτισμένες χώρες της Ευρώπης, τόσο τακτικά όσο και τα εποχικά φρούτα. Όλα αυτά τα έργα είναι στην ουσία παραλλαγές και περιγραφές, λίγο ή πολύ επεξεργασμένες, αυτού του πάθους. Οι πιο τέλειες απεικονίσεις -Ρώμαιος και Ιουλιέττα, Ελοΐζα, Βέρθερος- έχουν αποκτήσει αθάνατη δόξα. Το να πούμε μαζί με τον Λα Ροσφουκώ¹ ότι συμβαίνει με τον παθιασμένο έρωτα ό, τι και με τα φαντάσματα, για τα οποία ο κόσμος μιλάει, χωρίς ποτέ όμως να ικανένας να τα έχει δει, ή, πάλι, το ν' αμφισβητήσουμε μαζί με τον Λίχτενμπεργκ² στο έργο του Δοκίμιο

για τη δύναμη του έρωτα την πραγματικότητα αυτού του πάθους και ν' αρνηθούμε ότι αποτελεί κάτι το φυσικό είναι χωρίς άλλο μεγάλο λάθος. Διότι είναι αδύνατον να θεωρήσουμε ως αδιάφορο ή αντίθετο προς την ανθρώπινη φύση, ως καθαρό αποκύπτημα φαντασίας, ένα συναισθήμα το οποίο η μεγαλοφυΐα των ποιητών δεν κουράζεται ν' απεικονίζει, ούτε η ανθρωπότητα για αποδέχεται με ακλόνητη συμπάθεια, δεδομένου ότι δεν μπορεί να υπάρξει ολοκληρωμένη τέχνη χωρίς αλήθεια.

*Τίποτε δεν είναι ωραίο παρά μόνο το αληθινό·
μόνο το αληθινό είναι αξιαγάπητο.*

Boileau

Άλλωστε, η κοινή εμπειρία, παρ' ότι δεν ανανεώνεται κάθε μέρα, αποδεικνύει ότι ένα ζωηρό αίσθημα αγάπης, που βρίσκεται ακόμη υπό έλεγχο, μπορεί, υπό το κράτος ορισμένων περιστάσεων, να μεγαλώσει και να ξεπεράσει με τη βιαστήτα του όλα τα άλλα πάθη, να παραμερίσει όλους τους υπολογισμούς, να υπερπηδήσει όλα τα εμπόδια με μιαν απίστευτη δύναμη και επιμονή, σε σημείο που να διακινδυνεύει κανείς χωρίς τον παραμυρό δισταγμό τη ζωή του για να ικανοποιήσει

την επιθυμία του, και μάλιστα να τη θυσιάζει εύκολα αν αυτή η επιθυμία είναι χωρίς ελπίδα. Δεν υπάρχουν μόνο στα μυθιστορήματα οι Βέρθεροι και οι Ιάκωβοι Όρτις³: κάθε χρόνο η Ευρώπη θα μπορούσε να συγκεντρώσει μισή ντουζίνα τουλάχιστον απ' αυτούς: όμως πεθαίνονταν ἀγνωστοί,* και τα πάθη τους δεν έχουν άλλο χρονογράφο από τον υπάλληλο που καταγράφει τους θανάτους στα βιβλία του ληξιαρχείου, δεν έχουν άλλα χρονικά από τα «διάφορα συμβάντα» των εφημερίδων. Εκείνοι που διαβάζουν τις γαλλικές και τις αγγλικές εφημερίδες θα επιβεβαιώσουν την ακρίβεια αυτών που οναφέρω. Ακόμη πιο μεγάλος όμως είναι ο αριθμός εκείνων τους οποίους αυτό το πάθος οδηγεί στο τρελάδικο. Τέλος, κάθε χρόνο διαπιστώνει κανείς περιπτώσεις διπλής αυτοκτονίας, όπων δυο ερωτευμένοι βρίσκονται σε κατάσταση επελπισίας, έχοντας πέσει θύματα εξωτερικών ερωτάσεων που τους εμποδίζουν να σμίξουν. Άποδη μεριά μουν, δεν κατάλαβα ποτέ πώς δύο έσοδα που αγαπιούνται και πιστεύουν ότι βρίσκονται σ' αυτή την αγάπη την υπέρτατη ευδαιμο-

* Απαντικά στο κείμενο: sed ignotis périrerunt mortibus
亡. (Σ.τ.Μ.)

γία δεν προτιμούν να σπάσουν βίασα όλους τους συμβατικούς κοινωνικούς δεσμούς και να υποστούν κάθε ειδους γνωστή, αντί να καταλήγουν στην εγκατάλειψη της ζωής και να απαρνούνται έτσι μιαν ευτυχία πάνω από την οποία δεν έβαζαν τίποτε. Όσο, τώρα, για τις χαμηλότερες βαθμίδες, τις ελαφρότερες επιπτώσεις αυτού του πάθους, καθένας τις βλέπει κάθε μέρα μπροστά του και, αν συμβαίνει να είναι λίγο νέος, τις δοκιμάζει μέσα στην καρδιά του.

Δεν επιτρέπεται, λοιπόν, ν' αμφιβάλλουμε για την πραγματικότητα του έρωτα, ούτε για τη σπουδαιότητά του. Αντί να ξαφνιαζόμαστε από το γεγονός ότι ένας φιλόσοφος επιδιώκει να καταπαστεί και αυτός μ' αυτό το ζήτημα -θέμα αιώνιο για όλους τους ποιητές- θα έπρεπε αντίθετα να εκπλήσσομεθα διαπιστώνοντας ότι μια υπόθεση που παίζει στη ζωή των ανθρώπων έναν τόσο σημαντικό ρόλο έχει παραμεληθεί, μέχρι σήμερα, από τους φιλοσόφους και ότι βρίσκεται εδώ μπροστά μας σαν ένα καινούργιο αντικείμενο μελέτης. Από όλους τους φιλοσόφους, είναι και πάλι ο Πλάτων εκείνος που ασχολήθηκε περισσότερο με τον έρωτα, ιδίως στο *Συμπόσιο* και στον *Φαιδρωνα*. Αυτό που λέει πάνω σ' αυτό το θέμα ανάγεται στο πε-

δίο των μύθων, των παραφυσιών και των συνθέσεων του πνεύματος και αφορά κυρίως τον ελληνικό έρωτα. Τα όσα ελάχιστα αναφέρει ο Ρουστώ στο *Discours sur l'inégalité* (Λόγος για την ανισότητα) είναι εσφολμένα και ανεπαρκή. Ο Καντ στο 3ο μέρος των *Παρατηρήσεων* πάνω στο αίσθημα των ωραίων και του υπέροχου⁴ θίγει ένα τόσο σοβαρό θέμα με τρόπο υπερβολικά επαφανείαντό και ενίστε ανακριβή, ως εάν επρόκειτο για κάποιον που δεν καταλαβαίνει τίποτε σχετικώς. Ο Πλάτωνερ⁵ στην ανθρωπολογία του δεν μας δίνει πολλά μέτριας και εφήμερες ιδέες. Ο ορισμός του Σπανόζα αειζένει να μνημονεύεται λόγω της ακραίας απέλευτάς του: «Ο έρωτας είναι γαργάλισμα, ιδέα που δημιουργείται από μια εξωτερική αιτία»* (Ηθική, IV, πρόταση 44, απόδειξη). Δεν χρειάζεται συνεπώς ούτε να επικαλεστώ τους προκατόχους μου ούτε να τους αντικρούσω. Δεν είναι από τι βιβλία αλλά από την παρατήρηση της ζωής γύρω μας που το θέμα αυτό μου επεβλήθη και πήρε από μόνο του θέση μέσα στο σύνολο των θεωρήσεών μου για τον κόσμο. Δεν περιμένω ούτε επι-

* Αστυνικά στο κείμενο: *Amor est titillatio, concomitante idea causae extitiae.* (Σ.τ.Μ.)

δοκιμασία ούτε έπαινο από τους ερωτευμένους που ζητούν, όπως είναι φυσικό, να εκφράσουν με τις πιο υπέροχες και πιο αιθέριες εικόνες την ένταση των συναισθημάτων τους: σ' αυτούς η άποψή μου θα φανεί υπερβολικά φυσιοκρατική, υπερβολικά υλιστική, παρά το γεγονός ότι στο βάθος είναι ιδιαίτερα μεταφυσική και υπερβατική. Καλό θα ήταν, προτού με κρίνουν, να συλλογιστούν ότι το αντικείμενο τών έρωτά τους, το οποίο εξαίρουν σήμερα σε στιχάκια και σε σονέτα, μόλις και μετά βίας θα είχε αποσπάσει ένα τους βλέμμα αν είχε γεννηθεί δεκαοχτώ χρόνια νωρίτερα.

Κάθε τρυφερός έρωτας, όποιους αιθέριους τρόπους κι αν χρησιμοποιεί για να εκφραστεί, έχει στην προγματικότητα τις βαθιές του ρίζες στο φυσικό έντικτο των φύλων· και μάλιστα δεν είναι τίποτε άλλο έξω απ' αυτό το εξειδικευμένο, καθορισμένο και απόλυτως εξατομικευμένο έντικτο. Τούτου δοθέντος, αν πάρατηρήσει κανείς τον σημαντικό όρλο που παίζει ο έρωτας σε όλους του τους βαθμούς και σε όλες του τις αποχρώσεις, όχι μόνο στις κωμωδίες και στα μυθιστορήματα, αλλά και στον πραγματικό κόσμο, όπου είναι, μάζι με την αγάπη για τη ζωή, η πιο ισχυρή και η πιο δραστήρια απ' όλες τις κινητήριες δυνάμεις, αν

συλλογιστεί κανείς ότι απασχολεί σε μόνιμη βάση τις δυνάμεις του νεότερου σε ηλικία μέρους της ανθρωπότητας, ότι είναι ο τελικός σκοπός σχεδόν κάθε ανθρώπινης προσπάθειας, ότι ασκεί μιαν ανατρεπτική επίδραση στις πιο σημαντικές υποθέσεις, ότι διακόπτει ανά πάσα στιγμή τις πιο σοβαρές αισχολίες, ότι αναστατώνει κάποτε και τα περισσότερα μεγάλα πνεύματα, ότι δεν διστάζει να καταθέσει τις φύλαριες του ακόμη και στα πλαίσια διεπαφατικών διαπραγματεύσεων και στα συγγράμματα επιστημόνων, ότι εννοεί μάλιστα να απήνει τα γλυκά του μπλιετάκια και τα μικρά αποκλούντια από μαλλιά μέχρι μέσα στα υπουργικά χαρτοφυλάκια και στα χειρόγραφα φιλοσόφων – κάτι που δεν τον εμποδίζει να είναι κάθε μέρος ο εμπνευστής των πιο άσχημων και των πιο συγγραπτικών υποθέσεων –, ότι διακόπτει τις πιο αντίτιμες σχέσεις, σπάει τα πιο στέρεα δεσμά, κάνει τα θύματά του πότε τη ζωή ή την υγεία, πότε πλιότη, την κοινωνική τάξη και την ευτυχία, κάνει τον τίμιο άνθρωπο έναν άνθρωπο χωρίς αγάπη, τον πιστό έναν προδότη, ότι μιούται έτσι στην ένας κακοποιός δούμονας που προσπαθεί να φέρει άνω κάτω τα πάντα, να περιπλέξει την, να τα καταστρέψει όλα... – τότε είναι

κανείς έτοιμος να φωνάξει: Γιατί τόσος θόρυβος; Γιατί αυτές οι προσπάθειες, αυτά τα ξεσπάσματα, αυτές οι ανησυχίες και αυτή η ταλαιπωρία; Κι όμως, στην πραγματικότητα η όλη υπόθεση είναι κάτι πολύ απλό, το όλο θέμα είναι να βρει ο κάθε Γιάννης τη Γιάννα του.⁶ Γιατί όμως ένα τόσο ασήμαντο πράγμα πρέπει να διαδραματίζει έναν τόσο σοβαρό ρόλο και να αναστατώνει την, κατά τα άλλα, οργανωμένη ζωή των ανθρώπων;

Πάντως, για τον σοβαρό στοχαστή, το πνεύμα της αλήθειας αποκαλύπτει λίγο λίγο τούτη την απάντηση: δεν πρόκειται διόλου για ασήμαντο πρόγραμμα απεναντίας, η σπουδαιότητα του ξητήματος είναι ίση με τη σοβαρότητα και την ορμή της επιδίωξης. Ο τελικός σκοπός κάθε ερωτικής επιχείρησης, είτε αυτή καταλήγει σε τραγωδία είτε σε κωμωδία, είναι πραγματικά, ανάμεσα στους διάφορους σκοπούς της ανθρωπινής ζωής, ο πιο σπουδαίος και ο πιο σημαντικός και αξέιδει τη σοβαρότητα με την οποία καθένας τον επιδιώκει. Στην πραγματικότητα, αυτό το οποίο διακυβεύεται δεν είναι τίποτε περισσότερο από τον σχεδιασμό της επόμενης γενεάς. Τα *dramatis personae* (τα πρόσωπα του δράματος), οι πρωταγωνιστές που θα έρθουν στο προσκήνιο όταν εμείς απόχω-

ρήσουμε, θα έχουν προσδιοριστεί, όσον αφορά την ήπαρξή τους και τη φύση τους, απ' αυτό το τόσο μάταιο πάθος. Όπως το ον, η *Existentia* (η ήπαρξη) αυτών των μελλοντικών προσώπων καθορίζεται απολύτως από το ένστικτο του έρωτα ρεντικώς: η ίδια η φύση του χαρακτήρα τους, η *Essentia* (η ουσία τους), εξαρτάται απολύτως από την ατομική ερωτική επιλογή των δύο φύλων και έτσι προσδιορίζεται, από κάθε άποψη, κατά τρόπο ανέκλιτο. Ιδού το κλειδί του προβλήματος: θα το αντιληφθούμε καλύτερα αν διατρέξουμε όλους τους βαθμούς του έρωτα, από το πρόσκαιρο συναίσθημα μέχρι το πιο σφιδρό πάθος: θ' αναγνωρίσουμε τότε ότι η διαφρόροποίησή του είναι προϊόν του βαθμού της εξατομίκευσης κατά την επιλογή.

Όλα τα ερωτικά πάθη της σημερινής γενιάς δεν αποτελούν, λοιπόν, για την ανθρωπότητα στο σύνολό της παρά τη σοβαρή *meditatio compositionis generationis futurae, e qua iterum pendent innumerae generationes*.⁷ Δεν πρόκειται πια, όπως πρόγραμμα

* ... μελέτη για τη σύνθεση της μελλοντικής γενεάς και από την οποία πάλι εξαρτώνται αναριθμητές άλλες γενναίες. (Σ.τ.Μ.)

συμβαίνει με τα άλλα ανθρώπινα πάθη, για κάποια ατομική δυστυχία ή πλεονέκτημα, αλλά για την ύπαρξη και την ιδιοσυστασία της μελλοντακής ανθρωπότητας: η ατομική θέληση επιτυγχάνει, στην περίπτωση αυτή, τον υψηλότερο βαθμό της δύναμής της, μετατρέπεται σε θέληση του είδους. Σ' αυτόν ακριβώς τον μεγάλο στόχο στηρίζεται το πάθος και το μεγαλείο του έρωτα, οι παραφορές του, οι ατέλειωτες οδύνες του, που οι ποιητές εδώ και χιλιάδες χρόνια δεν κουράζονται καθόλου να παρουσιάζουν με παραδείγματα ων ουκέστινον αριθμός. Ποιο άλλο θέμα θα υπερτερούσε σε ενδιαφέρον από εκείνο που έχει να κάνει με το καλό ή το κακό του είδους; Διότι το άτομο είναι για το είδος ό, τι η επιφάνεια των σωμάτων είναι για τα σώματα αυτά καθεαυτά. Γ' αυτό ακριβώς είναι τόσο δύσκολο να προσδώσει κανείς ενδιαφέρον σε ένα δράμα αν δεν αναμείξει σ' αυτό και μια ερωτική πλοκή και όμως, παρά την καθημερινή χρήση, το θέμα παραμένει ανεξάντλητο.

Όταν το ένοτοκτο των φύλων φανερώνεται στην ατομική συνείδηση κατά τρόπο ακριστο και γενικό και χωρίς ακριβή προσδιορισμό, αυτό που εμφανίζεται είναι η απόλυτη θέληση για ζωή, έξω από κάθε φανόμενο. Όταν σε ένα συνειδητοποιη-

τένο άτομο το ένοτοκτο του έρωτα εξειδικεύεται στο πρόσωπο ενός συγκεκριμένου ατόμου, έχουμε σημείγουν ουσία και πάλι αυτή την ίδια τη θέληση που λεγαράσει να ζήσει μέσα σε ένα νέο και άλλο ον, επικριβώς προσδιορισμένο. Και στην περίπτωση αυτή, το απόλυτα υποκειμενικό ένοτοκτο του έρωτα λεγείται τη συνείδηση και ξέρει πολύ καλά να καλύπτεται κάτω από τη μάσκα του αντικειμενικού θεωριασμού. Διότι η φύση χρειάζεται αυτό το αντιτίττημα για να πετύχει τους σκοπούς της. Όσο επιδιοπλής και ιδανικός κι αν θα μπορούσε να φανεί ο θεωριασμός για ένα αγαπημένο πρόσωπο, από την αρχηγικότητα ο τελικός σκοπός είναι η δημοφιλία ενός νέου όντος, με καθορισμένη φύση: αυτός αποδεικνύεται από το γεγονός ότι ο έρωτας δεν αρκείται σε ένα αιμοβαίο αίσθημα, αλλά από την ίδια την κατοχή του ερωτικού συνεργάτη, το ουσιώδες, δηλαδή τη φυσική (σαρκική) απόλευτη. Η βεβαιότητα ότι κάποιος αγαπιέται δεν θα μπορούσε να τον παρηγορήσει σε περίπτωση που στερηθεί το αγαπημένο του πρόσωπο. Οι μεμάτετοια περίπτωση, δεν είναι λίγοι οι εραστές που έχουν τα λογικά τους. Συμβαίνει, αντίθετα, μάτια παθητισμένα, που δεν μπορούν να βρεθούν συνανθηματική ανταπόκριση, να αρκού-

νται στην κατοχή, δηλαδή στη σαρκική απόλουση. Είναι η περίπτωση όλων των αναγκαστικών γάμων, του αγοραίου έρωτα, ή του έρωτα που ικανοποιείται με το βιασμό. Η γέννηση ενός παιδιού είναι ο μοναδικός, ο πραγματικός σκοπός κάθε ερωτικής ιστορίας και οι ερωτευμένοι δεν αμφιβάλλουν διόλου γι' αυτό: η πλοκή που οδηγεί στο τέλος είναι κάτι το επουσιώδες.

Οι ευγενικές και συναισθηματικές ψυχές, οι τρυφερά ερωτευμένες, μάταια θα διαμαρτυρηθούν εδώ για τον σκληρό ρεαλισμό της άποψής μου: οι διαμαρτυρίες τους είναι αδικαιολόγητες. Η σύσταση και ο επακριβώς καθορισμένος χαρακτήρας της μέλλουσας γενεάς δεν είναι μήπως, εν προκειμένω, ένας απέιρως πιο υψηλός στόχος, απειρώς πιο ευγενής από τα απραγματοποίητα συναισθήματα και τις ιδεαλιστικές τους χίμαιρες; Δηλαδή, ανάμεσα σε όλους τους σκοπούς που προτείνει η ζωή των ανθρώπων, μπορεί άραγε να υπάρξει κάποιος πιο σημαντικός; Αυτός, και μόνο αυτός, εξηγεί την ανεξιχνίαστη φλόγα του έρωτα, τη σοβαρότητα του ρόλου που διαδραματίζει, τη σημασία που προσδίδει στα πιο ασήμαντα συμβάντα. Δεν πρέπει να ξεχνάμε τον πραγματικό αυτό στόχο, αν θέλουμε να κατανοήσουμε τα τόσα τεχνάσματα,

τακτικές ελιγμούς, τις προσπάθειες και τα ατελείωτα βίσσανα προκειμένου ν' αποκτήσουμε το αγαπήμενο πρόσωπο, τη στιγμή που, εκ πρώτης όψεως, όλα αυτά φαίνονται τόσο δύσανάλογα (προς το επικανονισμένο αποτέλεσμα). Η γενέα που μέλλει να έρθει, στην απόλυτη ατομική της σύσταση, είναι εκείνη που προωθείται προς την ύπαρξη μέσα απ' τους τους κόπους και τις προσπάθειες.

Ναι, είναι αυτή η ίδια η γενέα, που ήδη κινείται σε πλάνα της προσεκτικής, καθορισμένης, πειθαρχής επιλογής, επίζητωντας να ικανοποιήσει το ένστατο που καλείται έρωτας: είναι ήδη η ζωή για ζωή του νέου ανθρώπου που οι εραστές μπορούν και ποθούν να γεννήσουν. Τι λέω; Όταν ανταλλάσσουν τα γεμάτα πόθους βλέμματά τους, ανάβει μια νέα ζωή, αναγγέλλεται ένα μελαντακό ον, μια δημιουργία ολοκληρωμένη και συναρπαγή. Προσβλέπουν σε μια πραγματική ένωση στη συγχώνευσή σε ένα και μόνο ον: το ον αυτού πρόκειται να γεννήσουν θά είναι η προέτοιμη της ύπαρξης τους, θ' αποτελέσει την ολοκλήρωσή τους: οι κληρονομικές ιδιότητες των γονέων, ενωμένες και συγχωνευμένες σ' αυτό το ον, ζουν να ζουν. Αντίθετα, μια αμοιβαία και ανταπάθεια ανάμεσα σε έναν άνδρα και σε

μια νεαρή κοπέλα αποτελεί ένδειξη ότι δεν θα μπορούσαν παρά να γεννήσουν ένα ον κακοκαμιωμένο, χωρίς αιμονία, δυστυχισμένο. Γι' αυτό και ο Calderon, έχοντας βαθιά αίσθηση του θέματος, παρουσιάζει την εγκληματική Σεμίραμι –την οποία αποκαλεί κόρη του ανέμου –ως προϊόν βιασμού, ο οποίος είχε ως επακόλουθο το φόνο του συζύγου.

Αυτή η κυρίαρχη δύναμη, που ελκύει δύο άτομα διαφορετικού φύλου αποκλειστικά το ένα προς το άλλο, είναι η θέληση για ζωή, έκδηλη σε κάθε είδος: επιζητεί να πραγματωθεί, σύμφωνα με τους σκοπούς της, στο παιδί που πρόκειται να γεννηθεί από τα άτομα αυτά: από τον πατέρα θα πάρει τη θέληση ή το χαρακτήρα, από τη μητέρα την ευφυΐα, και από τους δυο τη φυσική του διάπλαση – αν και τα χαρακτηριστικά του προσώπου θ' αναπαράγουν μάλλον εκείνα του πατέρα, ενώ το ανάστημα θα θυμίζει μάλλον εκείνο της μητέρας... Αν είναι δύσκολο να εξηγήσει κανείς τον όλως ιδιαίτερο και αποκλειστικά ατομικό χαρακτήρα του κάθε ανθρώπου, δεν είναι λιγότερο δύσκολο να καταλάβει το εξίσου ιδιαίτερο και αποκλειστικό αίσθημα που σπρώχνει δυο άτομα το ένα προς το άλλο· κατά βάθος τα δυο αυτά πράγματα είναι

ένας και μόνο. Το πάθος είναι ειμέσως αυτό που η αισθητική είναι ορητώς. Το πρώτο βήμα προς την μεταρρύθμιση, το προγραμματικό *punctum saliens*, το πρώτο σκληρότημα της ζωής, είναι στην πραγματικότητα η στιγμή όπου οι γονείς μας αρχίζουν ν' εργάζονται – *to fancy each other* (ν' αρέσει ο ένας στον άλλο), σύμφωνα με μια θεωρίασια αγγλική έκφραση, και, όπως έχουμε πει, από τη συνάντηση και την έλξη των φλογισμένων βλεμμάτων τους γεννιέται το πρώτο σπέρμα του νέου όντος, σπέρμα εύθραυστο, πολύ εύκολο να εξαφανιστεί όπως ήταν τα σπέρματα. Το νέο αυτό άτομο είναι κατά πάτησην τρόπο μία νέα πλατωνική ιδέα: και όπως ήταν οι ιδέες κάνουν μια βίαιη προσπάθεια για να πετυφέρουν να εκδηλωθούν μέσα στον κόσμο των φαινομένων, αδημονώντας να συλλάβουν το επιτοκό υλικό που ο νόμος της αιτιότητας τους παραγγείει ως μερικό τους, το ίδιο και αυτή η ιδιαίτερη έννοια μας ανθρώπινης αιτιολογότητας τείνει πει μαν ακραία βιαιότητα, με μιαν ακραία ορμητικότητα να πραγματωθεί μέσα σε ένα φαινόμενο (να εκδηλωθεί ως πραγματικότητα). Αυτή η ενέργεια, αυτή η ακάθεκτη ορμητικότητα, είναι ακριβέσσων ο πάθος που οι δύο μέλλοντες γονείς δοκιμάζουν ο ένας για τον άλλο. Το πάθος αυτό έχει

άπειρες διαβαθμίσεις, από τις οποίες οι δύο ακραίες θα μπορούσαν να σημανθούν με το όνομα κοινός (αγοραίος) έρωτας, Ἀφροδίτη πάνδημος,* και θείος έρωτας, Ἀφροδίτη οὐρανία* – δύον αφορά ωστόσο την ουσία του έρωτα, είναι παντού και πάντοτε η ίδια. Στις διάφορες διαβαθμίσεις του το πάθος είναι τόσο πιο δυνατό όσο πιο εξατομικευμένο είναι· με άλλα λόγια, είναι τόσο πιο ισχυρό όσο το αγαπημένο πρόσωπο, με όλες του τις ιδιότητες και όλη του την υπόσταση, είναι περισσότερο από κάθε άλλο ικανό ν' ανταποκριθεί στην ιδιαίτερη ευχή και στη συγκεκριμένη ανάγκη που γέννησε στην ψυχή εκείνου που το αγαπάει.

Ο έρωτας, από την ουσία του και από την πρώτη εκδήλωσή του, φέρεται προς την υγεία, τη δύναμη και την ομορφιά, προς τη νεότητα, ή οποία και αποτελεί την έκφρασή τού, διότι η θέληση επιθυμεί, πριν απ' όλα, να δημιουργήσει όντα ικανά να ζήσουν, έχοντας ολόκληρο το χαρακτήρα του ανθρώπινου είδους· ο κοινός έρωτας (Ἀφροδίτη πάνδημος)* δεν πάει διόλου πιο πέρα. Έπειτα έρχονται άλλες απαιτήσεις πιο εξειδικευμένες, οι οποίες μεγαλώνουν και ενισχύουν το πάθος.

* Ελληνικά στο κείμενο. (Σ.τ.Μ.)

Έρωτας δυνατός δεν υπάρχει παρά μόνο στο τέλειο συνταξιασμα των δύο συντρόφων... Και κατέστη δεν υπάρχουν δύο άτομα απολύτως όμοια, μεταξύ των οποίων πρέπει να βρει σε μιαν ορισμένη γυναικία τις ιδιότητες που ανταποκρίνονται καλύτερα στις δικές του ιδιότητες, πάντοτε από την οποιανή γυναίκα των παιδιών που πρόκειται να γεννηθείσεν. Όσο πιο σπάνιο είναι αυτό το ιδανικό συνταξιασμα, τόσο πιο σπάνιος είναι και ο πραγματικός μεγάλος έρωτας. Ακριβώς επειδή καθένας μας φέρει μέσα του δυνάμει τον μεγάλο αυτό έρωτα, καταλαβαίνουμε την εικόνα του όπως μας παρουσιάζει η μεγαλοφυΐα των ποιητών. Ακριβώς επειδή αυτό το πάθος του έρωτα στοιχεία αποκλειστικά στο μελλοντικό ον και στις διάδοχες που πρέπει αυτό να έχει, είναι δυνατόν στη σημαντικεία, ανάμεσα σε ένα νέο άνδρα και σε κάνει κοπέλα, κατά τα άλλα πιλάσματα ευχάριστα και γαλοφιαγμένα, με κριτήριο το αίσθημα, τη ρεαλιτήρα και το πνεύμα, νά οδηγήσει στην πάτημα μιας φιλίας ξένης προς τον έρωτα: μπορείται, από την άποψη του τελευταίου αυτού έρωτου, να υπάρξει ανάμεσά τους και κάποια σύνδεση. Ο λόγος είναι ότι στο παιδί που θα γεννήσει απ' αυτούς θα έλειπε η πνευματική ή η

φυσική αρμονία, ότι κοντολογίς η ύπαρξή του και η ιδιοσυστασία του δεν θ' ανταποκρίνονταν στους σχεδιασμούς που απαιτεί η θέληση για ζωή προς το συμφέρον του είδους. Μπορεί να συμβεί, αντίθετα, σε πείσμα της ανομοιότητας των αισθημάτων, του χαρακτήρα και του πνεύματος, σε πείσμα ακόμη της αντιτάθειας και της αποστροφής που προκύπτει από την ανομοιότητα αυτή, να γεννηθεί ωστόσο ο έρωτας και να διατηρηθεί, διότι απλούστατα ο έρωτας τυφλώνει τους ενδιαφερόμενους σε ό,τι αφορά αυτές τις ασυμβίβαστες μεταξύ τους διαφορές. Αν προκύψει γάμος, ο γάμος αυτός θα είναι κατ' ανάγκην πολύ δυστυχισμένος.

Ας πάμε τώρα στο βάθος των πραγμάτων. Ο εγωισμός σε κάθε άνθρωπο έχει τόσο βαθιές ρίζες, που τα εγωιστικά κίνητρα είναι τα μόνα στα οποία μπορεί κανείς να υπολογίζει με βεβαιότητα για να δραστηριοποιήσει ένα συγκεκριμένο άτομο. Το είδος, είναι αλήθεια, έχει απέναντι στο άτομο ένα δικαίωμα προγενέστερο, πιο άμεσο και πιο σημαντικό απ' ό,τι η εφήμερη ατομικότητα. Ωστόσο, όταν το άτομο πρέπει να ενεργήσει και να θυσιαστεί για τη διατήρηση και την ανάπτυξη του είδους, η νοημοσύνη του, στραφαμένη εξ ολοκλήρου προς τις ατομικές προσδοκίες, δυσκολεύεται πο-

Σημείωση

λύνα κατανοήσει την αναγκαιότητα αυτής της θυσίας και να υποταχθεί σ' αυτήν αμέσως. Προκειμένου να επιτύχει το σκοπό της, πρέπει λοιπόν η θέληση να δελεάσει το άτομο με κάποια αυταπάτη, δύναμη που οποίας θα βλέπει την ίδια του την ευτυχία σ' εκείνο που στην πραγματικότητα δεν είναι παρά το καλό του είδους: το άτομο γίνεται έτσι αυτοναίσθητα ο δούλος της φύσης τη στιγμή που αποτελεύει ότι δεν υπακούει παρά μόνο στις επιθυμίες του. Μια καθαρή χίμαιρα, που αμέσως εξασθανίζεται, ανεμίζει μπροστά στα μάτια του και τον ενεργοποιεί. Η αυταπάτη αυτή δεν είναι άλλη από το ένοτοκτο. Είναι αυτό, τις περισσότερες φορές, που αντιτροσωπεύει το αισθητήριο του είδους, τα συμφέροντα του είδους απέναντι στη θέληση. Πλην όμως, καθώς εδώ η θέληση έχει γίνει οπομική, θα πρέπει να εξαπατάται με τέτοιον τρόπο, ώστε ν' αντιλαμβάνεται με το αισθητήριο του πεόμου τα σχέδια που το αισθητήριο του είδους έχει γι' αυτήν: κατ' αυτόν τον τρόπο, η θέληση παπεύει ότι δουλεύει προς όφελος του ατόμου, ενώ στην πραγματικότητα δουλεύει αποκλειστικά και μόνο για το είδος, στην έννοια την πιο ειδική του όρου. Στην περίπτωση των ζώων το ένοτοκτο παίζει τον πιο μεγάλο ρόλο και η εξωτερική του εκ-

δήλωση μπορεί να παρατηρηθεί καλύτερα, όσον αφορά όμως τόνυς κρυφούς δρόμους που ακολουθεί το ένστικτο, όπως και για οτιδήποτε αφορά τον εσωτερικό κόσμο, δεν μπορούμε να τους γνωρίσουμε παρά μέσα από τους ίδιους τους εαυτούς μας. Φανταζόμαστε, είναι αλήθεια, ότι το ένστικτο ασκεί ελάχιστη εξουσία πάνω στο άτομο ή τουλάχιστον ότι δεν εκδηλώνεται παρά μόνο στο νεογέννητο που ψάχνει να πάσει το στήθος της μητέρας του. Στην πραγματικότητα, όμως, υπάρχει ένα ένστικτο πολύ συγκεκριμένο, πολύ προφανές και, κυρίως, πολύ περίπλοκο, το οποίο μας οδηγεί στην τόσο λεπτή, τόσο σοβαρή, τόσο ιδιαίτερη επιλογή του προσώπου που αγαπάμε και ποθούμε να κάνουμε δικό μάς. Αν δεν υπήρχε κάπι ορυκτό μόνο κάτω από την ευχαρίστηση των αισθήσεων, πέραν της ικανοποίησης μας επιτακτικής ανάγκης, τότε η ομορφιά ή η ασχήμα του άλλου ατόμου θα ήταν αδιάφορη. Η παθιασμένη αναζήτηση της ομορφιάς, η αξία που της αποδίδεται, η επιλογή του ερωτικού συντρόφου που υπαγορεύεται απ' αυτή δεν αφορούν συνεπώς το προσωπικό συμφέρον. Έκείνου που την επιλέγει, παρά το γεγονός ότι φαντάζεται κανείς ότι κάτι τέτοιο ισχύει, άλλα προφανώς το συμφέρον του μελλοντικού όντος, στο

οποίο ενδιαφέρει να διατηρηθεί όσο το δυνατόν περισσότερο ο ολοτελής και καθαρός χαρακτήρας του είδους. Πράγματι, χήλια φυσικά αιτιχήματα και χήλιες δυσμενείς θητικές καταστάσεις μπορούν να επιφέρουν μια παρέκκλιση στην ανθρώπινη φυσιογνωμία. Ωστόσο, το αληθινό ανθρώπινο πρότυπο, σε όλα του τα σημεία, αποκαθίσταται πάντοτε ξανά και ξανά, χάρη σ' αυτή την αίσθηση του ωραίου που δεσπόζει πάντοτε και κατευθύνει το ένστικτο των φύλων, και χωρίς το οποίο ο έρωτας δεν θα ήταν πλέον παρά μια εξοργιστική ανάγκη.⁷

Έτσι, λοιπόν, δεν υπάρχει κανένας άνθρωπος που πρωτίστως να μην επιθυμεί με πάθος και να πηγαδίστει τα πιο όμορφα πλάσματα, για το λόγο ακριβώς πως στο πρόσωπό τους πραγματώνεται το πιο καθαρό πρότυπο του είδους: έπειτα κάθε άνθρωπος θ' αναζητήσει στον άλλο κυρίως τις ιδιότητες εκείνες που λείπουν από τον ίδιο ή ενίστεις ατέλειες που είναι αντίθετες προς τις δικές του, τις οποίες και θα βρει ώραιες: σ' αυτό οφείλεται, για παράδειγμα, το γεγονός ότι οι ψηλές γυναίκες αρέσουν στους κοντούς άνδρες και ότι στους ξανθούς αρέσουν οι μελαχρινές κ.λπ. Ο παρέλυτος ενθουσιασμός που καταλαμβάνει τον άν-

δρα στη θέα μιας γυναικάς, της οποίας η ομορφιά ανταποκρίνεται στο ιδιανικό του και τον κάνει να νιώθει το όνειρο της υπέρτατης ευτυχίας αν γίνει ζευγάρι μ' αυτή, δεν είναι τίποτε άλλο παρά το αισθητήριο και μόνο του είδους που αναγνωρίζει το καθαρό και λαμπρό του πρότυπο, το οποίο θα ήθελε ακριβώς να διαιωνίσει με τη γυναικά αυτή...

Οι σκέψεις αυτές φωτίζουν έντονα την ενδότερη φύση κάθε ενστάτου: όπως βλέπει κανείς εδώ, ο ρόλος του συνίσταται σχεδόν πάντοτε στο να κινητοποιήσει το άτομο για το καλό του είδους. Διότι, προφανώς, η επιδιώξη ενός εντόμου να βρει ένα ορισμένο όνθος, έναν ορισμένο καρπό, ένα περίττωμα ή ένα κομμάτι σάρκας ή ακόμη όπως ο υχνεύμονας⁸, που ψάχνει να βρει τη νύμφη ενός άλλου εντόμου για να τοποθετήσει εκεί τα αφύά του, και όχι κάπου άλλού, και η αδιαφορία του για τον κόπο ή τον κίνδυνο που συνεπάγεται η πραγματοποίηση του εγχειρήματος αυτού, είναι ενέργειες όλως ανάλογες με την αποκλειστική προτίμηση του άνδρα για μιαν ορισμένη γυναικά, εκείνη της οποίας η ατομική φύση ανταποκρίνεται στη δική του: την αναζητεί τόσο παθιασμένα, ώστε, για να μην αποτύχει στο στόχο του, αδιαφορώντας για κάθε είδους λογική, θυσιάζει συχνά την ευτυχία

της ζωής του: δεν υποχωρεί ούτε μπροστά σε έναν παράλογο γάμο, ούτε μπροστά σε έναν καταστροφικό ερωτικό δεσμό, ούτε μπροστά στην αιτιμωση, ούτε μπροστά σε εγκληματικές ενέργειες, ποικιλία ή βιασμό, και αυτό αποκλειστικά και μόνο για να εξυπηρετήσει τους σκοπούς τους είδους, τελώντας υπό το κράτος του κυρίαρχου νόμου της φύσης, σε βάρος μάλιστα του ίδιου του ατόμου. Παντού το ένστατο φαίνεται να κατευθύνεται από μιαν ατομική πρόθεση, ενώ είναι εντελώς ξένο σε κάτι τέτοιο. Όταν το άτομο παραδίδεται στον εαυτό του και αδυνατεί να καταλάβει τους σκοπούς της φύσης ή όταν εναντιώνεται σ' αυτήν, η φύση προβάλλει το ένστατο να γιατί το ένστατο έχει δοθεί στα ζώα και, κυρίως, στα κατώτερα ζώα, τα πιο φτωχά σε νοημοσύνη: ωστόσο, ο μένθρωπος δεν είναι διόλου υποταγμένος σ' αυτό παρότι μόνο στην ειδική περίπτωση που μιας απαγολοεί. Αυτό δεν σημαίνει ότι ο άνθρωπος ήταν ανέκανος να καταλάβει το σκοπό της φύσης, πληρόματος δεν θα τον είχε ίσως ακολουθήσει με όλο τον εναγκαίο ζήλο, ακόμη και σε βάρος της προσωπαγκής του ευτυχίας. Έτσι, στα πλαίσια του ενστάτου απού, όπως και σε κάθε ένστατο, η αλήθεια περιβάλλεται με αυταπάτη για ν' ασκήσει την επί-

δρασή της πάνω στη θέληση. Είναι μια αυταπάτη ηδονής η οποία κάνει για ανταποτεριστέι στα μάτια του άνδρα η απατηλή εικόνα μιας υπέρτατης ευδαιμονίας στην αγκαλιά της ομορφονίας που, στα μάτια του πάντα, δεν τη φτάνει, κανένα άλλο ανθρώπινο πλάσμα: πρόκειται ακόμη για αυταπάτη όταν ο άνδρας αυτός φαντάζεται ότι η απόκτηση ενός μόνο πλάσματος στον κόσμο του εξασφαλίζει μιαν ευτυχία απροσμέτρητη και χωρίς όρια. Έχει την εντύπωση ότι θυσιάζει, για την απόλαυσή της και μόνο, κόπους και προσπάθειες, ενώ στην πραγματικότητα δουλεύει αποκλειστικά και μόνο για τη διατήρηση του ολοκληρωμένου προτύπου του είδους, για τη δημιουργία ενός ορισμένου ατόμου απολύτως καθορισμένου, το οποίο έχει ανάγκη αυτή την ένωση για να πραγματοθεί και να έρθει στη ζωή. Είναι χαρακτηριστικό του ενστίκτου να ενεργεί ενόψει ενός σκοπού, για τον οποίο ωστόσο δεν έχει την παρακυρή ιδέα,⁹ ώστε ο άνθρωπος, οθωμένος από την αυταπάτη η οποία τον διακατέχει, αισθάνεται κάποτε τρόμο για το σκοπό στον οποίο οδηγείται και ο οποίος είναι η γέννηση δύντων θα ήθελε μάλιστα να ανταχθεί σ' αυτό· είναι η περίπτωση όλων σχεδόν των εξώγαμων ερώτων. Τώρα, κάθε ερα-

σής, από τη στιγμή που το πάθος του ικανοποιείται, νιώθει μια παράξενη απογοήτευση· εκπλήσσεται από το γέγονός ότι το αντικείμενο τόσων παθισμένων επιθυμιών δεν του προσφέρει παρά μόνο μιαν εφήμερη απόλαυση, η οποία ακολουθείται από μια γρήγορη απογοήτευση. Η επιθυμία αυτή είναι στην πραγματικότητα για τις άλλες επιθυμίες που κάνουν την καρδιά του ανθρώπου να σκιρτά ό,τι είναι το είδος για το άτομο, το άπειρο για το περατό. Το είδος και μόνο, αντιθέτως, επωφελείται από την ικανοποίηση αυτής της επιθυμίας, αλλά το άτομο δεν τη συνειδητοποιεί· όλες οι θυσίες στις οποίες υποβλήθηκε, οθωμένο από το δαιμόνιο του είδους, εξαπηρέτησαν ένα σκοπό που δεν είναι ο δικός του. Επίσης, κάθε εραστής, από τη στιγμή που το μεγάλο έργο της φύσης έχει περατωθεί, θεωρεί τον εαυτό του εξαπατημένο, διότι η αυταπάτη που τον έκανε να πέσει στην παγίδα του ενστίκτου έχει εξαφανιστεί. Ο Πλάτων λέει θείαμάσια: «ήδονή ἀπάντων ἀλαζονέστατον». * *Voluptas omnipium maxime valinoqua* (η ηδονή είναι απ' όλα το πιο φαντασμένο πράγμα).

* Ελληνικά στο κείμενο. (Σ.τ.Μ.)

Αυτές οι σκέψεις ρίχνουν καινούργιο φως στο θέμα των ενστίκτων και του φυσικού αισθητηρίου των ζώων. Κι αυτά επάσης είναι δούλοι αυτού του είδους της αιταπάτης που κάνει να λάμπει στα μάτια τους ο αιτητήριος αιτικατοπτρισμός της προσωπικής τους απόλαυσης, ενώ δουλεύουν αισταμάτητα για το είδος και με απόλυτη αναδιοτέλεια: έτσι, το πουλί χτίζει τη φωλιά του, το έντομο αναζητεί το κατάλληλο μέρος για ν' αποθέσει τα αβγά του ή ακόμη ρίχνεται στο κυνήγι μιας λείας, την οποία δεν θ' απολαύσει το ίδιο, η οποία θα χρησιμεύσει για τροφή σε μελλοντικά έντομα, και την οποία θα τοποθετήσει δίπλα στα αβγά: έτσι, η μέλισσα, η σφήκα, το μυρμήγκι δουλεύουν για τις μελλοντικές τους κατασκευές και προετοιμάζονται με τόσο περίπλοκο τρόπο. Αυτό που κατευθύνει τις ενέργειες όλων αυτών των ζωντανών πλαισιάτων είναι σαφώς μια αιταπάτη η οποία θέτει στην υπηρεσία του είδους τη μάσκα ενός εγωιστικού σημφέροντος. Αυτή μόνο μπορεί να είναι η πραγματική εξήγηση του εσωτερικού και υποκειμενικού φαινομένου που διέπει τις εκδηλώσεις του ενστίκτου. Αν, όμως, δούμε τα πράγματα έξω απ' αυτό, παρατηρούμε στα ζώα τα περισσότερο υποταγμένα στο ένστικτο, ιδίως στα έντομα, μιαν υπε-

ροχή του γαγγλιακού συστήματος, δηλαδή μιαν υπεροχή του υποκειμενικού νευρικού συστήματος έναντι του εγκεφαλικού ή αντικειμενικού συστήματος: εξ αυτού πρέπει να συμπεράνουμε ότι τα ζώα παρακινούνται όχι τόσο από αντικειμενική και ακριβή νοημοσύνη, όσο από υποκειμενικές παραστάσεις που εξάπτουν επιθυμίες οι οποίες γεννιούνται από την επίδραση του γαγγλιακού συστήματος στον εγκέφαλο, πρόγια που αποδεικνύει ότι οι παραστάσεις αυτές τελούν υπό το ιράτος ενός είδους αιταπάτης: Αυτή θα είναι η φυσιολογική πορεία κάθε ενστίκτου. Ως περαιτέρω διευκόλινωση θ' αναφέρω ακόμη ένα παράδειγμα, λιγότερο χαρακτηριστικό είναι αλήθεια, του ενστίκτου που εδρεύει μέσα στον άνθρωπο: πρόκειται για την παράξενη όρεξη των εγκύων γυναικών, η οποία φαίνεται να γεννιέται από το ότι η τροφή του εμβρύου αιτατεί κάποτε ιδιαίτερη ή συγκεκριμένη τροποποίηση του οίματος που συρρέει προς αυτό: τότε η πιο ευνοϊκή τροφή για το σκοπό αυτόν έρχεται αμέσως στο μυαλό της εγκύου γυναικας ως αντικείμενο μιας ζωηρής επιθυμίας: κι εδώ επίσης πρόκειται για αιταπάτη. Η γυναίκα, επομένως, ίσως έχει ένα ένστικτο παραπάνω από τον άνδρα: το γαγγλιακό σύστημα είναι επίσης πολύ

πιο ανεπτυγμένο στη γυναίκα. Η υπερβολική υπεροχή του εγκεφάλου εξηγεί γιατί ο άνθρωπος διαθέτει λιγότερο ένστικτο από τα ζώα και γιατί τα ένστικτά του μπορούν καμιά φορά να χάσουν τον προσανατολισμό τους. Εποι, για παράδειγμα, το αισθητήριο της οροφριάς που κατευθύνει την επιλογή κατά την αναζήτηση του έρωτα χάνει τον προσανατολισμό του όταν εκφυλίζεται σε παρά φύσιν διαστροφή το ίδιο ισχύει και για μιαν οδηγμένη μύγα (*musca vomitaria*: μύγα εμετική), η οποία, αντί ν' αποθέσει τα αβγά της, σύμφωνα με το ένστικτό της, σε μια σάρκα σε αποσύνθεση, τα αποθέτει στο άνθος του *arum dracunculus* (δρακοντιά), παραπλανημένη από την οσμή πτώματος που αποτνέει αυτό το φυτό.

Ο έρωτας έχει, λοιπόν, πάντοτε για θεμέλιο ένα ένστικτο που κατευθύνεται στην αναπαραγωγή του είδους: αυτή η αλήθεια θα μας φανεί τόσο σαφής, ώστε δεν θα χρειάζεται απόδειξη, αν εξετάσουμε το θέμα λεπτομερώς, όπως άκριβώς και πρόκειται να κάνουμε στη συνέχεια.

Εν πρώτοις, πρέπει να έχουμε υπόψη ότι, σε ό,τι αφορά τον έρωτα, ο άνδρας ρέπει προς την αστάθεια, ενώ η γυναίκα έχει την τάση να είναι πιστή.

Ο έρωτας του άνδρα μειώνεται αισθητά από τη στιγμή που έχει ικανοποιηθεί: φαίνεται πως κάθε άλλη γυναίκα ασκεί πάνω του μεγαλύτερη έλξη από τη γυναίκα που κατέχει επιθυμεί την αλλαγή. Ο έρωτας της γυναίκας αντίθετα, αρχίζει να μεγαλώνει από αυτή τη στιγμή. Πρόκειται εδώ για μια συνέπεια του σκοπού της φύσης, η οποία προσβλέπει στη διατήρηση και, επόμενως, προς την όσο το δύνατόν πο σημαντική αύξηση του είδους. Ο άνδρας, πράγματι, μπορεί εύκολα να γεννήσει περισσότερα από εκατό παιδιά μέσα σε ένα χρόνο, αν έχει τόσες γυναίκες στη διάθεσή του· η γυναίκα, αντίθετα, απόμη μή αν θα είχε τόσους άνδρες, δεν θα μπορούσε να φέρει στον κόσμο πάρα ένα μόνο παιδί το χρόνο, αν εξαιρέσουμε την περίπτωση των διδύμων. Εποι, ο άνδρας είναι πάντοτε σε αναζήτηση άλλων γυναικών, ενώ η γυναίκα μένει πιστά προστήλωμένη σε έναν μόνο άνδρα: διότι η φύση τη προωρίζει ενστικτωδώς και χωρίς σκέψη στο να ιρατήσει κοντά της τη μελλοντική μικρή οικογένεια. Από εδώ προκύπτει ότι το να είναι κανές πιστός στα πλαίσια του γάμου είναι κάτιο πλαστό για τον άνδρα και φυσικό για τη γυναίκα και ότι κατά συνέπειά η μοιχεία, εξαιτίας των συνεπειών της και επειδή είναι αντίθετη

με τη φύση, είναι πολύ πιο ασυγχώρητη στην περίπτωσή της από εκείνην του άνδρα.

Θέλω να πάω στο βάθος των πραγμάτων και να σας πείσω ολοκληρωτικά, αποδεικνύοντάς σας ότι η επιθυμία του άνδρα για τις γυναίκες, όσο αντικεμενική κι αν φαίνεται, δεν είναι παρά η έκφραση ενός συγκεκαλυμμένου ενστίκτου, δηλαδή η λογική του είδους που προσπαθεί να διατηρήσει την ιδιοσυστασία του. Πρέπει να ερευνήσουμε από πιο κοντά και να εξετάσουμε ειδικότερα τους παραγόντες που μας ωθούν στην επαδίωξη αυτής της ερωτικής απόλαυσης, όσο παράδοξο κι αν μοιάζει να εμφανίζονται σε ένα φιλοσοφικό έργο οι σχετικές λεπτομέρειες που πρόκειται να εκθέσουμε εδώ. Οι παραγόντες αυτοί διακρίνονται στις εξής περιπτώσεις: υπάρχουν πρώτα απ' όλα οι παραγόντες που αφορούν όμεσα την ιδιοσυστασία του είδους, δηλαδή την ομορφιά, υπάρχουν εκείνοι που αποβλέπουν στις ψυχικές ιδιότητες και, τέλος, οι καθαρά σχετικοί παραγόντες, δηλαδή η ανάγκη να διορθωθούν και να εξουδετερωθούν οι μεν από τις δε οι ιδιαίτερες και αφύσικες τάσεις των δύο ατόμων. Ας εξετάσουμε, την κάθε μια χωριστά, αυτές τις περιπτώσεις.

Ο πρώτος παραγόντας που κατευθύνει την ηλιση μας και την εκλογή μας είναι εκείνος της ηλικίας. Η γυναίκα που εν γένει διαλέγουμε βρίσκεται στην ηλικία μεταξύ της έναρξης και της παύσης των εμμήνων δίνουμε ωστόσο σαφή προτίμηση στην ηλικία από 18 έως 28 χρόνων. Καμία γυναίκα, έχω από τις κατηγορίες αυτές, δεν μας προσελκύει. Μία ηλικιωμένη γυναίκα, δηλαδή μία γυναίκα που δεν μπορεί πλέον να κάνει παιδιά, μας προκαλεί ένα αισθημα αποστροφής. Η νέα γυναίκα, ακόμη και αν δεν είναι όμορφη, μας ελκύει πάντοτε: η ομορφιά όμως, χωρίς τα νιάτα, όχι πια. Προφανώς η ασυναίσθητη πρόθεση που μας κατευθύνει εν προκειμένω δεν είναι άλλη από την εν γένει δυνατότητα να κάνουμε παιδιά: κατά συνέπεια, κάθε άτομο χάνει σε έλξη για το άλλο φύλο όσο περισσότερο απομακρύνεται από την περίοδο την πρόσφροη για τεκνοποίηση ή για σύλληψη.

Ο δεύτερος παραγόντας είναι η υγεία: οι περαστικές αρρώστιες διαταράσσουν τις κλίσεις μας προσωρινά, ενώ οι χρόνιες αρρώστιες ή οι καχεξίες τρομάζουν και απομακρύνουν, επειδή αυτές μεταδίδονται στο παιδί.

Ο τρίτος παραγόντας είναι ο σκελετός, καθό-

πι αυτός είναι το θεμέλιο της ιδιοσυστασίας του είδους. Μετά την ηλεκία και την αρρώστια τίποτε δεν μας απομακρύνει περισσότερο από μιαν ελαττωματική διάπλαση: ακόμη και το πιο ωραίο πρόσωπο δεν θα μπορούσε να μας αποξημάσει για ένα δύσμορφο σώμα: ακόμη περισσότερο, ένα άσχημο πρόσωπο σε ένα στηρτό σώμα είναι πάντοτε προτιμότερο. Αυτό που μας εντυπωσιάζει αρνητικά περισσότερο είναι πάντοτε ένα ελάττωμα του σκελετού, παραδείγματος χάριν, ένα κορμί κοντό και φαρδύ, υπερβολικά κοντά σκέλη ή ακόμη το να κουτσάνει κανείς βαδίζοντας, όταν αυτό δεν είναι αποτέλεσμα ατυχήματος αλλά φυσικό ελάττωμα. Αντίθετα, ένα σώμα εξαιρετικά ωραίο αντισταθμίζει πολλά ελαττώματα, μας γοητεύει. Η εξαιρετική σημασία που αποδίδουμε όλοι στα μικρά πέλματα συναρτάται επίσης με τους παραγόντες αυτούς: αυτά συνιστούν, πράγματι, ένα ουσιαστικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του είδους, δεδομένου ότι σε κανένα ζώο το συνολικό μήκος του ταρσού και του μετατάρσου δεν είναι τόσο μικρό όσο στον άνθρωπο, κάτι που οφείλεται στην κάθετη στάση του: ο άνθρωπος είναι πελματοβάμυνας. Στο κεφάλαιο Σοφία Σειράχ (26:18) αναφέρεται ότι: Μία γυναίκα καλοφτιαγμένη, η οποία

έχει ωραία πέλματα, μοιάζει με κολόνες από χρυσάφι σε βάσεις από ασήμι («στύλοι χρύσεοι ἐπὶ βάσεως ἀργυρᾶς καὶ πόδες όρομοι ἐπὶ στέρνοις εὐσταθοῦς»). Η σημασία των δοντιών δεν είναι μηκότερη, καθότι χρησιμεύουν στη λήψη τροφής και είναι όλως ιδιαιτέρως κληρονομικά.

Ο τέταρτος παράγοντας είναι το σαρκωδες κορμί, δηλαδή η υπεροχή της θρεπτικής ικανότητας, της δυνατότητας να εξασφαλισθεί η ανάπτυξη του νέου πλάσματος, καθότι το σαρκωδες κορμί υπόσχεται στο έμβρυο πλούσια τροφή: αυτός είναι ο λόγος που μια ψηλή αδύνατη (κοκαλιάρα) γυναίκα απωθεί κατά τρόπο που εκπλήσσει. Στήθη αρκετά στρογγυλά και κολά συνταιριασμένα ασκούν εξαιρετική γοητεία στους άνδρες, καθότι, συνδεόμενα άμεσα με τις γενετικές λειτουργίες της γυναίκας, υπόσχονται στο νεογέννητο πλούσια τροφή. Αντίθετα, γυναίκες παχιές πέρα από κάθε μέτρο μάς προκαλούν απέχθεια, διότι αυτή η νοσηρή κατάσταση αποτελεί ένδειξη ατροφικής μήτρας και κατά συνέπεια, ένα σημάδι στερογότητας: δεν είγουν η νοημοσύνη που το αντιλαμβάνεται αλλά το ένστικτο.

Η ομορφιά του προσώπου υπολογίζεται τελευταία. Εδώ αυτό που χτυπάει πάνω απ' όλα στα μά-

της οποίας το σύνολο τέρος αποτελούμενος κυρίως
με ταύτισμα της φύσης, ενώ με κοντή πλακου-
τοποίηση αυχείνεται. Μεταξύ αλλίση της μύ-
της, τέρος από την ίδιαν την κάτια, έπαιξε καθο-
ριστικό ρόλο σαν πάγια εκπόνηση αριθμού κο-
ρυφών, και διακυνογράφεις διότι το θέμα είναι
να διατηρήσει το χρόνιο του εδους. Ένα μικρό
στόμα, και συγχρημένη από μικρά γναθιαία
οστά, είναι καλύτερο στοκό, ως ειδικό χαρακτη-
ριστικό γνώρισμα της ανθρώπινης φυσιογνωμίας,
σε ανάθεση με το στόμα των ξώων. Ένα πιγούνι
που ξεφεύγει από το κανονικό, ας πούμε σαν να
έχει αποκοπεί, είναι ιδιαίτερα αποκρυστικό, δε-
δομένου ότι ένα πιγούνι που προεξέχει, *mentum*
prominulum, αποτελεί ένα χαρακτηριστικό γνώρι-
σμα του ειδους μας. Το τελευταίο που λαμβάνει κα-
νείς υπόψη του είναι τα ωραία μάτια και το μέτω-
πο, τα οποία συνδέονται με τις ψυχικές ιδιότητες
και, κυρίως, τις νοητικές ιδιότητες, οι οποίες απο-
τελούν μέρος της αληθονομίας της μητέρας.

Δεν μπορούμε φυσικά ν' απαριθμήσουμε με την
ίδια ακρίβεια τους παράγοντες εκείνους από τους
οποίους ασυναίσθητα επηρεάζεται η προτίμηση
των γυναικών. Να τι μπορεί κανείς να βεβαιώσει
εν προκειμένω με ένα γενικό τρόπο. Η ηλικία με-

ταξύ 30 και 35 είναι αυτή που προτιμούν περισ-
σότερο από κάθε άλλη ηλικία οι γυναίκες στον άν-
δρα, ακόμη και από εκείνη των νεαρών, οι οποίοι
ωστόσο αντιτροσπατεύουν το άνθος της αρσενι-
κής ομορφιάς. Η αιτία είναι ότι οι γυναίκες οδη-
γούνται στην επιλογή τους όχι από το τι τους αρέ-
σει, αλλά από το έντονικτο, που αναγνωρίζει σ' αυ-
τή την ηλικία την ακμή της γεννητικής δύναμης.
Γενικά, λαμβάνουν υπόψη τους πολύ λίγο την
ομορφιά, ιδίως εκείνη του προσώπου: σαν να ανα-
λάμβαναν αυτές οι ίδιες αποκλειστικά να τη μετα-
βιβάσουν στο παιδί. Κυρίως, είναι η δύναμη και το
θάρρος του άνδρα που κερδίζουν την καρδιά
τους, διότι αυτές οι ιδιότητες υπόσχονται γέννηση
εύρωστων παιδιών και φαίνεται να τους εξασφα-
λίζουν για το μέλλον έναν θερραλέο προστάτη.
Κάθε σωματικό ελάττωμα του άνδρα, κάθε από-
κλιση από το πρότυπο, η γυναίκα μπορεί να τα κα-
ταργήσει για το παιδί, στο στάδιο του σχηματι-
σμού του, αν τα αντίστοιχα μέρη της δικής της σω-
ματικής διάπλασης είναι, σε αντίθεση με τα ελατ-
τωματικά του άνδρα, άμεμπτα ή ακόμη σ υπερ-
βολικό βαθμό αντιστρόφως διαφορετικά. Εξαίρε-
ση θα πρέπει να γίνει μόνο στις ιδιότητες του άν-
δρα που έχουν να κάνουν με το φύλο του και τις

οὐδὲν τούτοις δεν γίνεται να μεταβιβάσει τα παιδιά της για επαγγέλματα, η απορευματική δομή των σπιτιών, οι απομειναντές στην πόλη, οι στανοί γοφοί, η φονική πυρκαϊά, η απόλυτη δεέλευση, το θερόποδο, τα γένια κ.λ.κ. Ήταν βασικός ο λόγος όσου στις γυναίκες αρχειοπλευτών οι εποχικοί άνδρες, αλλά ποτέ οι θηλυκοί πλευτές, επειδή οι μέντρες δεν μπορούν να εξουθενάσουν την απόρρητη ελάττωση.

Η δεύτερη απαρροφής αποφεγγόντων που επιδρούσε στο θέμα της επιλογής ερωτικού συντρόφου έχει γίνει με τις φυγκές ιδιότητες. Θα διαπιστώσουμε ότι η γυναίκα ελκύεται από τις ιδιότητες που καλής καρδιάς ή του καλού χαρακτήρα του άνδρα, διότι αυτές εδώ τις ιδιότητες το παιδί θα τις πάρει από τον πατέρα του. Αυτά που πρωτίστως κερδείζουν τη γυναίκα είναι η σταθερή θέληση, η αποφασιστικότητα και το θάρρος, ίσως ακόμη και η ευθύτητα και η καλοσύνη. Αντίθετα, οι νοητικές ιδιότητες δεν ασκούν πάνω της καμιά άμεση και ενστικτώδη επίδραση για το λόγο ακριβώς ότι ο πατέρας δεν τις μεταβιβάζει στα παιδιά του. Η ανοησία δεν ενοχλεί τις γυναίκες: μία ανώτερη πνευματική δύναμη ή ακόμη η μεγαλοφυΐα, λόγω της δυσαναλογίας της, έχουν συνήθως δυσμενές αποτέλεσμα. Γ' αυτό παρατηρούμε συνή-

Θως έναν άσχημο άνδρα, αγόριτο και χυδαίο, να υποσκελίζει στις γυναικες έναν άνδρα καλοφτιαγμένο, πνευματώδη κι αξιαγάπητο. Βλέπει κανείς επίστης γάμους από έρωτα ανάμεσα σε όντα εντελώς ανόμοια μεταξύ τους από την άποψη του πνεύματος: αυτός, για παράδειγμα, είναι βίαιος, ρωμαλέος και στενοκέφαλος: εκείνη γλυκιά, ευαισθητή, με λεπτή σκέψη, μορφωμένη, με καλαισθησία κ.λπ.: ή ακόμη αυτός είναι σοφός, ευφρέστατος κι εκείνη μια χήρα:

Έτσι φαίνεται να συμβαίνει με την Αφροδίτη· της αρέσει ανόμοιες Μορφές και κυρίως ψυχές στα χάλκινα δεσμά Σ' άγοιο να ρίχνει παιγνίδι. *

Ο λόγος είναι ότι οι παράγοντες που κυριαρχούν εδώ δεν έχουν τίποτε το πνευματικό και αναφέρονται στο ένστικτο. Αυτό που έχει κανείς κατά νου στο γάμο δεν είναι μια συζήτηση γεμάτη πνεύμα, αλλά το να κάνει παιδιά: ο γάμος ενώνει

* Λατινικά στο κείμενο: Sic visum Veneri; cui placet
impares / formas atque animos sub juga aenea / Saevos
mittere cum joco. (Σ.τ.Μ.)

καρδιές, όχι κεφάλια. Όταν μια γυναίκα βεβαίω-
νει ότι η πατατίθηκε από το πνεύμα ενός άνδρα,
πρόκειται για έναν ισχυρισμό μάταιο και γελοίο –
αν όχι για τον ενθουσιασμό ενός εκφύλισμένου
όντος. Οι άνδρες, αντίθετα, στον εντοπισμό έρω-
ταδεν αποφασίζουν με κοιτάριο τις αρετές του χα-
ρακτήρα της γυναίκας: γι' αυτό τόσοι Σωκράτη-
δες έχουν βρει την Ευανθίστη τους, όπως, για πα-
ραδειγμό, ο Σωκράτης, ο Άλμπερτ Ντύρερ, ο
Μιτάνιον κ.ά. Ωστόσο, οι πνευματικές αρετές
αποκούν εδώ μεγάλη επίδραση επειδή μεταβιβάζο-
νται από τη μητέρα: πάντως, η επίδρασή τους ξε-
περνιέται εύκολα από εκείνη της σωματικής ομορ-
φιάς η οποία επενεργεί πιο άμεσα σε σημεία πε-
ρισσότερο συσιαστικά. Συμβαίνει, παρ' όλα αυτά,
μητέρες που έχουν διδαχθεί από την εμπειρία
τους, όσον αφορά αυτή την πνευματική επίδραση,
να μαθαίνουν στην κόρη τους τις καλές τέχνες:
γλώσσες κ.ά., για να την κάνουν ελκυστική στα
μάτια του μελλοντικού συζύγου της: επιδιώκουν
έτοι να υποβοηθήσουν τη νοημοσύνη με τεχνητά
μέσα, το ίδιο όπως, σε μια δεδομένη περιπτωση,
επιδιώκουν ν' αναπτύξουν τους γοφούς και το
στήθος. Πρέπει να παρατηρήσουμε ότι αναφερό-
μαστε εδώ αποκλειστικά και μόνο στο θέμα της

άμεσης και από ένστικτο ερωτικής έλξης, της μόδης που γεννάει το πραγματικό ερωτικό πάθος. Το ότι μία ευφυής και μιօρφωμένη γυναίκα εκτιμά τις πνευματικές αρετές ενός άνδρα, ότι ένας άνδρας μυαλωμένος και στοχαστικός δοκιμάζει το χαρακτήρα της μνηστής του και τον λαμβάνει υπόψη του, αυτό δεν έχει καμία σημασία για το ξήτημα το οποίο εξετάζουμε εδώ: έτσι ενεργεί στο θέμα του γάμου η λογική, όταν είναι αυτή που αποφασίζει, αλλά όχι ο μεγάλος έρωτας που αποκλειστικά και μόνο μας απασχολεί εδώ.

Μέχρι τώρα δεν έχω λάβει υπόψη μου παραμόνο απόλυτους παράγοντες, δηλαδή παράγοντες που επιδρούν γενικώς περνάω τώρα στους σχετικούς παράγοντες, οι οποίοι είναι απομικοί, καθότι εδώ το ξητούμενο είναι να επιδιορθωθεί το πρότυπο του είδους, που έχει ήδη αλλοιωθεί, να διορθωθούν οι αποκλίσεις του προτύπου, τις οποίες το ίδιο το πρόσωπο που ήστει την εκλογή ερωτικού συντρόφου φέρει ήδη μέσα του, και να επανέλθει έτσι σε μια καθαρή ανταρροσθόπευση αυτού του προτύπου. Καθένας αγαπάει αιφνιδιώτικά αυτό που του λείπει. Η προσωπική εκλογή ερωτικού συντρόφου που βασίζεται σ' αυτούς τους παράγο-

ντες, οι οποίοι είναι εντελώς υποκειμενικοί, είναι πολύ πιο σταθερή, πιο αποφασιστική και πιο αποκλειστική απ' ότι η επιλογή που έχει να κάνει με τους απόλυτους παράγοντες απ' αυτούς τους σχετικούς παράγοντες γεννιέται συνήθως ο μεγάλος έρωτας, ενώ οι κοινοί και προσωρινοί έρωτες κατευθύνονται μόνο από απόλυτους παράγοντες. Δεν είναι πάντοτε η συνθησιμένη και ολοκληρωμένη ομορφιά που ανάβει τα μεγάλα πάθη. Για έναν πραγματικά γεμάτο πάθος έρωτα απαιτείται μια προϋπόθεση που δεν μπορούμε να εκφράσουμε παρόλο μόνο με μια μεταφορά που δανειζόμαστε από τη χρησία. Τα δύο πρόσωπα πρέπει ν' αλληλοεξουδετερώνονται, όπως ένα οξύ κι ένα αλκαλικό κάνονταν ένα ουδέτερο άλας. Κάθε σύσταση του ενός ή του άλλου γένους είναι μια σύσταση ελλημπής – η ατέλεια ποικίλλει με τα άτομα. Κάθε άτομο, του ενός ή του άλλου φύλου, είναι απλώς ένα μέρος του ελλιπούς και ατελούς συνόλου. Το μέρος όμως αυτό μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο ισχυρό, ανάλογα με τους χαρακτήρες. Έτσι, κάθε άτομο βρίσκει το φυσικό συμπλήρωμά του σε ένα ορισμένο άτομο του άλλου φύλου, το οποίο αντιρροσσαπεύει κατά κάποιον τρόπο το απαραίτητο μέρος για την ολοκλήρωση του προ-

ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ

τύπου, το οποίο το συμπληρώνει και εξουδετερώνει τα ελαττώματά του και παράγει ένα τέλειο πρότυπο της ανθρωπότητας στο νέο πρόσωπο που θα γεννηθεί διότι όλα καταλήγουν πάντοτε χωρίς καμιά εξαιρεση στη σύσταση αυτού του μελλοντικού οντος. Οι φυσιολόγοι γνωρίζουν ότι η σεξουαλικότητα στον άνδρα και στη γυναίκα επιδέχεται αναρίθμητες διαβαθμίσεις: ο ανδρισμός μπορεί να κατρακυλήσει μέχρι το απαύσιο φαινόμενο του γύνανδρου (ερμαφρόδιτου) ή του υποσπαδία: το ίδιο και ανάμεσα στις γυναίκες, όπου υπάρχουν χαριτωμένες ανδρογυναίκες: τα δύο φύλα μπορούν να φτάσουν στην κατάσταση του πλήρους ερματοφροδιτισμού, και τα άτομα αυτά, που βρίσκονται στο μέσον των δύο φύλων και δεν αποτελούν μέρος κανενός από τα δύο, είναι ανίκανα ν' αναπαραχθούν. Για την εξουδετέρωση των δύο ατομικοτήτων, της μιας από την άλλη, είναι αναγκαίο ο βαθμός του ανδρισμού σε ένα συγκεκριμένο άνδρα ν' αντιστοιχεί με ακριβεία στο βαθμό θηλυκότητας μιας ορισμένης γυναίκας, έτοι ώστε αυτές οι δύο μερικές οργανικές καταστάσεις ν' αντισταθμίζουν η μία την άλλη.

Έτσι, ο πιο αρσενικός άνδρας θα φάσει να βρει τη γυναίκα με τη μεγαλύτερη θηλυκότητα και αντι-

στρόφως. Οι εραστές υπολογίζουν από ένστικτο αυτό το αναλογικό μέρος, αναγκαίο σε καθέναν τους, κι αυτός ο ασυναίσθητος υπολογισμός βρίσκεται μαζί με τους άλλους παράγοντες στο βάθος κάθε μεγάλου ερωτικού πάθους. Επομένως, όταν οι εραστές μιλάνε με πάθος για την αρμονία των ψυχών τους, πρέπει να ξέρουμε ότι συνήθως πρόκειται για την αρμονία των ιδιαίτερων σωματικών ιδιοτήτων του κάθε φύλου, μόνη πρόσφορη να εξασφαλίσει τη γέννηση ενός ολοκληρωμένου όντος: η αρμονία αυτή ενδιαφέρει πολύ περισσότερο από τη συμφωνία των ψυχών τους, η οποία μετά τη συνέρεση καταλήγει συχνά σε κραυγαλέα διαφωνία. Προστίθενται σ' αυτό οι πιο απομακρυσμένοι σχετικοί παράγοντες που συνίστανται στο γεγονός ότι καθένας προσπαθεί να εξουδετερώσει μέσω του άλλου προσώπου τις αδυναμίες του, τις ατέλειες του και όλες τις αποκλίσεις του από το κανονικό πρότυπο, από φόρο μήπως διαιωνιστούν μέσα στο μελλοντικό παιδί ή μήπως μεγαλώσουν υπερβολικά και γίνουν μόνιμες δυσμορφίες. Όσο πιο αδύνατος είναι ένας άνδρας από την άποψη της μυϊκής ισχύος, τόσο περισσότερο θ' αναζητά εύσωμες γυναίκες: το ίδιο θα κάνει και η γυναίκα. Καθώς όμως ο νόμος της φύσης είναι να έχει η γυ-

ναίκα ασθενέστερη μικρή δύναμη, είναι επίσης στη φύση των πραγμάτων να προτιμούν οι γυναίκες τους εύρωστους άνδρες. Η κοριμοστασιά είναι επίσης ένας σημαντικός παράγοντας. Οι κοντοί άνδρες έχουν μια σταθερή ροπή προς τις ψηλές γυναίκες και αντιστρόφως... Η απέχθεια μιας ψηλής γυναίκας, για τους ψηλούς άνδρες βρίσκεται στη βάση των επιδιωξεων της φύσης, ν' αποφευχθεί δηλαδή μια γιγαντόσωμη φυλή, δεδομένου ότι η δύναμη που μεταβιβάζεται από τη μητέρα δεν θα ήταν αρκετή για να εξασφαλίσει μεγάλη διάρκεια ζωής σ' αυτό το εξαιρετικό γένος ανθρώπων. Όταν μία ψηλή γυναίκα επιλέγει έναν ψηλό σύζυγο, μεταξύ άλλων λόγων και για να κάνει μεγαλύτερη εντύπωση στον υπόλοιπο κόσμο, οι απόγονοί της θα πληρώσουν γ' αυτή της την τρέλα... Μέχρι και για τα διάφορα μέρη του σώματος, κάθε άνθρωπος αναζητεί ένα διορθωτικό για τα ελαστικά του, για τις παρεκκλίσεις του, με τόσο μεγαλύτερη φροντίδα, όσο το μέρος περί του οποίου πρόκειται είναι σημαντικότερο. Έτσι, οι άνθρωποι με μήτη πλακουτσωτή παρατηρούν με ανεξήγητη ευχαρίστηση μια μήτη γερακάσια, μια κατατομή παταγάλου και ούτω καθεξής. Οι ψηλοί και αδύνατοι, δηλαδή με μακρύ σκελετό, θαυμάζουν ένα υπερβολ-

κά βραχύσωμο άτομο. Το ίδιο ισχύει και για την ιδιοσυγκρασία: καθένας προτιμάει εκείνη που είναι αντίθετη από τη δική του, και η προτίμησή του είναι πάντοτε ανάλογη προς την ενέργεια της δικής του ιδιοσυγκρασίας. Το θέμα δεν είναι ότι ένα τέλειο σε κάποιο σημείο άτομο αγαπάει τις αντίθετες ατέλειες, αλλά ότι τις υποφέρει πιο εύκολα απ' ό,τι θα τις υπέφεραν άλλοι, διότι τα παιδιά βρίσκουν σ' αυτές τις ιδιότητες μιαν εγγύηση ενάντια σε μιαν ατέλεια πιο μεγάλη. Επί παραδείγματι, ένα άτομο πολύ λευκό δεν θα νιώσει καθόλου απέχθεια για ένα άτομο με λαδί χρώμα: στα μάτια όμως ενός μελαχρινού άτομου, ένα πρόσωπο αστραφτερά λευκό φαίνεται θεϊκά όμορφο. Υπάρχουν εξαιρετικές περιπτώσεις όπου ένας άνδρας μπορεί να κατακτηθεί από μιαν ομολογουμένως άσχημη γυναίκα: κατ' εφαρμογήν του νόμου μιας για τη συμφωνία των φύλων, αυτό συμβαίνει όταν το σύνολο των σωματικών ή φυσικών ελαττωμάτων και ανωμαλιών της γυνοίκας είναι αικριβώς το αντίθετο και, κατά συνέπεια, το διορθωτικό εκείνων του άνδρα. Στην περίπτωση αυτή το ερωτικό πάθος γνωρίζει γενικά έναν εκτλητικό βαθμό έντασης...

Το άτομο υπακούει, εν προκειμένω, χωρίς να το υποψιάζεται, σε μιαν ανώτερη τάξη, εκείνη του

είδους: εξ ου και η σημασία που αποδίδει σε ορισμένα πράγματα, τα οποία θα μπορούσαν και θα έπρεπε να του είναι αδιάφορα. Δεν υπάρχει τίποτε πιο μοναδικό από τη μεγάλη σοβαρότητα με την οποία, ασυναίσθητα, δύο νέοι άνθρωποι διαφορετικού φύλου, που βλέπονται για πρώτη φορά, παρατηρούν ο ένας τον άλλο· το εξεταστικό και διεισδυτικό βλέμμα που ο ένας ωρίνει στον άλλο· η λεπτολόγος εξέταση από την οποία έχουν να περάσουν όλα τα χαρακτηριστικά τους και όλα τα μέρη του προσώπου τους. Αυτή η έρευνα, αυτή η εξέταση είναι ο διαλογισμός του δαιμονίου του είδους πάνω στο παιδί που θα μπορούσαν αυτοί οι δύο να δημιουργήσουν και το συνδυασμό των συστατικών του στοιχείων. Το αποτέλεσμα αυτού του διαλογισμού θα καθορίσει το βαθμό της έλξης τους και των αμοιβαίων επιθυμιών τους. Αφού θα έχει φτάσει έναν ορισμένο βαθμό, το πρώτο αυτό σκίρτημα μπορεί να σταματήσει ξαφνικά, εξαιτίας της ανακάλυψης κάποιας λεπτομέρειας έως τότε απαρατήρητης. Επομένως, το δαιμόνιο του είδους διερευνά τη μέλλουσα γενεά· και το μεγάλο έργο του Cupidon¹⁰, που νάνει υπολογισμούς, επινοεί λύσεις και δραστηριοποιείται ακατάπαυστα, είναι να προετοιμάσει τη σύσταση αυτής της γενεάς.

Μπροστά στα μεγάλα συμφέροντα του είδους στο σύνολό του, τόσο του παρόντος όσο και του μέλλοντος, το πλεονέκτημα των εφήμερων ατόμων έχει μικρή σημασία: ο θεός είναι κάτιοτε έτοιμος να τα θυσιάσει χωρίς έλεος. Διότι το διαμόριο του είδους έχει με τα άτομα τη σχέση που έχει ένας αθάνατος με τους θνητούς, και τα συμφέροντά του έχουν μ' εκείνα των ικνημάτων τη σχέση που έχει το άπειρο με το πεπεριμένο. Γνωρίζοντας επομένως ότι διαχειρίζεται πειθέσσεις ανώτερες απ' όλες εκείνες που απορούν έναν ατομικό καλό ή κακό, το διαμόριο του είδους τις διεκπεραιώνει με τη μεγολύτερη δινικτή επιφανεία εν τω μέσω των οργανισμών των πολέμων, μέσα στην ταρσογή των εμπορικών συναλλαγών, των φυικαλεοτήτων ενός λοιπού, τις παραπολούντες σύζημη και μέχρι μέσα στο ησυχαστήριο του μοναστηριού.

Είδαμε πιο πάνω ότι η ένταση του έρωτα αυξάνει στο μέτρο που εξαπομπεύεται. Το έχουμε αποδείξει: Η φυσική σύσταση των δύο ατόμων μπορεί να είναι τέτοια, ώστε, προκειμένου να βελτιωθεί το πρότυπο του είδους και να εξασφαλιστεί η όλη του καθαρότητα, το ένα από τα δύο αυτά άτομα πρέπει να είναι το συμπλήρωμα του άλλου. Στην περίπτωση αυτή μια αμοιβαία και απόλυτη

επιθυμία ελκύει το ένα άτομο προς το άλλο, και από το γεγονός αυτό και μόνο, ότι προσηλώνεται σε ένα μοναδικό αντικείμενο και ότι αντιπροσώπευει συγχρόνως μιαν ειδική αποστολή του είδους, η εν λόγω επιθυμία προσλαμβάνει ευθύς αμέσως έναν ευγενικό και ανώτερο χαρακτήρα. Για τον αντίθετο λόγο, το καθαρά σεξουαλικό έντυπο είναι ένα χυδαίο έντστικτο, αφού δεν κατευθύνεται προς ένα μοναδικό άτομο, αλλά προς όλα, και αφού δεν ζητάει παρά να διατηρήσει το είδος από την άποψη του αριθμού μόνο, χωρίς ν' ανησυχεί για την ποιότητα. Όταν ο έρωτας προσκολλάται σε ένα μοναδικό ον, φτάνει τότε σε μια τέτοια ένταση, σε έναν τέτοιο βαθμό πάθους, που, αν δεν μπορέσει να μανοποιηθεί, όλα τα καλά του κόσμου και αυτή η ίδια η ζωή χάνουν την δεξιά τους. Πρόκειται για πάθος μιας τέτοιας σφοδρότητας που δεν έχει το όμιο του, που δεν κάνει πίσω με τίποτα και που μπορεί να οδηγήσει στην τρέλα ή στην αυτοκτονία. Οι ασυνείδητες αιτίες ενός τόσο υπεφβολικού πάθους θα πρέπει να διαφέρουν από εκείνες που διακρίναμε πιο πάνω, και είναι λιγότερο εμφανείς. Πρέπει να παραδεχθούμε ότι δεν πρόκειται εδώ μόνο για σωματική προσαρμογή, αλλά ότι, επιπλέον, η θέληση του άνδρα και η νοη-

προστινή της γεννήσες έδου μεταξύ τους ένα ειδικό απόδοτρο, το οποίο οφείλει ότι μάνον αυτοί μπορούν να γεννήσουν έναν απόλυτα καθορισμένο ον. Από την έδου του όντος έχει εν προκειμένη την απόλητη ομοιοποίηση του εδους, για λόγους που αντικαθίστανται μέσα στην ουσία του πράγματος από τέλειαντα και αισθητά δεν μας είναι καθόλου αρκεστοί. Με άλλα λόγια: τη θέληση για ζωή επιβιβάζεται την αντεπιμενικοποιηθεί μέσα σε ένα άπορο επιλεγμένο αρροστιορισμένο, το οποίο δεν μπορεί να γεννηθεί παρά μόνο απ' αυτό τον πατέρα επιμένο μ' απότινη τημπτέρα. Η μεταφυσική αυτή επιβιβάζει της θέλησης αυτής καθαυτής δεν έχει, αρχικά, άλλη υφεσία δούσεως, στα πλαίσια της ουράνης των όντων, παρά τις καρδιές των μελλοντακών γονέων. Αυτό, καριερισμένοι από την παραδρομή, φαντάζονται να μην επιθυμούν παρά μόνο για τους ίδιους τοις εαυτούς τους κάπι που έχει αποκλειστικά έναν καθαρά μεταφυσικό σκοπό, δηλαδή ένα σκοπό που βρίσκεται έξω από τον κύκλο των υπαρκτών πραγμάτων. Έτσι, λοιπόν, από την αρχική πτηγή όλων των όντων ξεπηδάει αυτή η έντονη επιθυμία ενός μελλοντικού όντος, που βρίσκει τη μοναδική του ευκαιρία να έρθει στη ζωή, και η επιθυμία αυτή εκδηλώνεται στην πρά-

Έη με το αιμοβιβάριο, μεγάλο και αποκλειστικό πάθος των μελλοντικών γονέων: στο βάθος, πρόκειται για μια μοναδική αυταπάτη, που σπρώχνει έναν ερωτευμένο να θυσίασε όλα τα αγαθά της γης για να ενθεί με μια συγκεκριμένη γυναίκα – κι αυτόσο στην πραγματικότητα η γυναίκα αυτή δεν μπορεί να του δώσει τίποτε περισσότερο από μιαν άλλη αυταπάτη. Αυτός είναι ο μοναδικός σκοπός που επιδιώκεται, κι αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι το υπέροχο αυτό πάθος, όπως εξάλλου και κάθε πάθος, ορίζει μέσα στην απόλαυση, προς μεγάλη έκπληξη των ενδιαφερομένων. Το πάθος αυτό ορίζει επίσης όταν η γυναίκα αποδεικνύεται στείρα (πράγμα το οποίο, σύμφωνα με τον Hufeland¹¹, μπορεί να προκύψει από 19 τυχαία ελαττώματα που έχουν να κάνουν με την ιδιοσυστασία), οπότε στην περίπτωση αυτή ο μεταφυσικός σκοπός εξαφανίζεται: εκατομμύρια σπερματοζωάρια χάνονται έτοι κάθε μέρα, παρά το ότι μέσα τους η ίδια μεταφυσική αρχή της ζωής επιθυμεί το ον. Σ' αυτό δεν υπάρχει καμία άλλη παρηγοριά παρά μόνο το ότι η θέληση για ζωή έχει στη διάθεσή της το άπειρο μέσα στο χώρο, στο χρόνο και στην ύλη και το ότι μια ανεξάντλητη ευκαιρία επιστροφής τής προσφέρεται...

Η ερωτική επιθυμία, ο ίμερος*, την οποία οι ποιητές όλων των εποχών καταγίνονται να εξφράσουν με χίλιους τρόπους, χωρίς ποτέ να εξαντλούν το θέμα, ούτε καν μάλιστα να το πλησιάζουν, αυτή η επιθυμία που συνδέει την κατάκτηση μιας συγκεκριμένης γυναίκας με την ιδέα μιας άπειρης ευδαιμονίας και που προκαλεί έναν ανεπιποτό πόνο στη σκέψη όπι κάτια τέτοιο δεν είναι ενδεχομένως εφικτό — αυτή η επιθυμία κι αυτός ο πόνος του έρωτα δεν μπορούν να έχουν ως αρχή τις ανάγκες του εφήμερου όντος: αυτή η επιθυμία είναι ο αναιστεναγμός του δαμόνιου του είδους, το οποίο, προκειμένου να πραγματοποιήσει τις προθέσεις του, βλέπει εδώ μια μοναδική ευκαιρία, που την αρπάζεις ή τη χάνεις, και το οποίο βγάζει για το λόγο αυτό βαθείς στεναγμούς. Μόνο το είδος έχει μια ζωή χωρίς τέλος και μόνον αυτό είναι ικανό για αιτελείωτες απολαύσεις και πόνους. Αυτές οι απολαύσεις και αυτοί οι πόνοι, όμως, βρίσκονται φυλακισμένα στα στενά στήθη ενός θυητού: τι το εκπληρωτικό όταν τα στήθη αυτά φαίνεται πως θέλουν να εκραγούν και δεν μπορούν να βρουν

* Ελληνικά στο κείμενο. (Σ.τ.Μ.)

καμιά έκφραση για να περιγράψουν το προσίσθημα της ηδονής ή της απέραντης οδύνης που τα κοτακλύζει! Εδώ βρίσκεται το θέμα όλης της ερωτικής ποίησης υψηλού επιπέδου κι αυτών των έξοχων μεταφορών που υπερίπτανται των γήινων πραγμάτων. Εδώ βρίσκεται αυτό που ενέπνεε τον Πετράρχη, αυτό που έφερνε ταραχή στον Saint-Preux, στους Βέρθερους και στους Ιάκωβους Όρτις: χωρίς αυτό, όλοι αυτοί θα ήταν ακατανόητοι και ανεξήγητοι. Η άπειρη αξία που προσδίδουν οι εραστές ο ένας στον άλλο δεν είναι δυνατόν να στηρίζεται σε σπάνια πνευματικά χαρίσματα, σε αντικειμενικές ή πραγματικές ιδιότητες: απλούστατα, επειδή οι εραστές δεν γνωρίζουν επακριβώς ο ένας τον άλλο, όπως στην περίπτωση του Πετράρχη. Μόνο το πνεύμα του είδους μπορεί να δει με μια ματιά ποια αξία έχουν οι εραστές για το ίδιο και πώς αυτοί οι εραστές μπορούν να εξυπηρετήσουν τους σκοπούς του. Άλλωστε, τα μεγάλα ερωτικά πάθη γεννιούνται γενικά με το πρώτο βλέμμα.

Όποιος ποτέ αγάπησε, δεν είναι αλήθεια
μήπως ότι αγάπησε με την πρώτη ματιά;*
Σαΐξπηρ, Όπως σας αρέσει, III, 5.

... Αν η απώλεια της αγαπημένης, είτε λόγω ενός αντικρού, είτε λόγω θανάτου, προκαλεί στον τρελά ερωτευμένο έναν πόνο που ξεπερνάει κάθε άλλον, είναι ακριβώς επειδή ο πόνος αυτός έχει υπερβατικό χαρακτήρα και δεν τον πλήττει μόνο ως άτομο, αλλά τον κατακεραυνώνει στην αιώνια ουσία του,** στη ζωή του είδους, του οποίου ήταν επιφορτισμένος να πραγματοποιήσει την ειδική θέληση. Ετσι εξηγείται το ότι η ζήλια είναι τόσο γεμάτη από βάσανα και τόσο άγρια: και το ότι η απάρνηση της αγαπημένης είναι η πιο μεγάλη απ' όλες τις θυσίες. Ένας ήρωας θα κοκκίνιζε αν άφηνε να του ξεφύγουν κοινά παράπονα και όχι ερωτικά παράπονα: επειδή σ' αυτή την περίπτωση δεν είναι αυτός, αλλά το είδος που θρηνεί. Στη μεγάλη Ζηνοβία του Κολντερόν υπάρχει στη δεύτερη πράξη μία σκηνή ανάμεσα στη Ζηνοβία

* Αγγλικά στο κείμενο: Who ever lov'd, that lov'd not
at first sight? (Σ.τ.Μ.)

** Λατινικά στο κείμενο: essentia oeterna. (Σ.τ.Μ.)

ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ

και τον Ντέκιους, όπου αυτός της λέει:

Ουρανέ! Μ' αγαπάς λοιπόν;
Γ' αυτό, θα θυσίαζα εκατό χιλιάδες νίκες,
Θα το έβαζα στα πόδια μπροστά
στον εχθρό...*

Εδώ, συνεπώς, η τιμή, που μέχρι τώρα υπερίσχυε κάθε άλλου συμφέροντος, κατατροπώνεται και τρέπεται σε φυγή ευθύς ως ο έρωτας, δηλαδή το συμφέρον του είδους, εισέχεται στη σκηνή και ζητάει ν' αποκτήσει το καθοριστικό πλεονέκτημα... Μόνο μπροστά σ' αυτό το συμφέρον υποχωρούν η τιμή, το καθήκον και η αφοσίωση, αυτά που προηγουμένως αντιστάθηκαν σε κάθε άλλον πειρασμό, ακόμη και στην απειλή του θανάτου. Άλλα και στην ιδιωτική ζωή δεν υπάρχουν πρόγραμμα για τα οποία η ακλόνητη τιμιότητα να είναι περισσότερο σπάνια: Ακόμα και οι πιο έντιμοι και οι πιο δίκαιοι άνθρωποι την παραμερίζουν και διαπράττουν τη μοιχεία, αδιαφορώντας για τα πά-

* Ισπανικά στο κείμενο: Cielos, luego tu me quieres ?
Perdiera cien mil victorias, Volviera... (Σ.τ.Μ.)

ντο, όταν ο παθιασμένος έρωτας, δηλαδή το συμφέρον του είδους, τους κατακυριεύει. Φαίνεται μάλιστα να ποτεύουν ότι έχουν συνείδηση ενός ανώτερου προνομίου, ενός προνομίου που τα ατομικά συμφέροντα δεν θα μπορούσαν ποτέ να τους εξασφαλίσουν, για το λόγο ακριβώς ότι ενεργούν για το συμφέρον του είδους. Από την άποψη αυτή η σκέψη του Chamfort¹² είναι άξια αναφοράς: «Όταν ένας άνδρας και μία γυναίκα έχουν ο ένας για τον άλλο ένα αισιγκράτητο πάθος, έχω την εντύπωση ότι πάντοτε, όποια κι αν είναι τα εμπόδια που τους χωρίζουν, σύζυγος, γονείς κ.λπ., οι δύο εραστές ανήκουν από τη φύση ο ένας στον άλλο, ότι ανήκουν ο ένας στον άλλο σύμφωνα με το θεϊκό δίκαιο, παρά τους ανθρώπινους νόμους και τις ανθρώπινες συμβατικότητες». Αν θα εγείρονταν διαμαρτυρίες ενάντια σ' αυτή τη θεωρία, θα ήταν αρκετό να υπενθυμίσουμε την εκπληρωτική επιείκεια με την οποία ο Σωτήρας στο Ευαγγέλιο μεταχειρίζεται τη μοιχαλίδα, όταν προεικάζει το ίδιο αμάρτημα για όλους τους παρευρισκομένους. Το μεγαλύτερο μέρος του Δεκαήμερου φαίνεται να είναι από την ίδια αυτή άποψη ένας καθαρός χλευασμός, ένας καθαρός σαρκασμός του δαιμόνιου του είδους για τα δήθεν δικαιώματα και συμ-

φέροντα του ανθρώπου που ο ίδιος καταπατά. Το δαιμόνιο του είδους παραμερίζει και εκμηδενίζει χωρίς προσπάθειες όλες τις διαφορές κοινωνικής τάξης, όλα τα εμπόδια, όλους τους κοινωνικούς φραγμούς. Κατακομματιάζει όλους τους θεσμούς του ανθρώπου, φροντίζοντας αποκλειστικά και μόνο για τις μελλοντικές γενιές. Υπό το κράτος ενός ερωτικού συμφέροντος, κάθε κίνδυνος εξαφανίζεται και ακόμη και το πο δειλό πλάσμα βρίσκεται θάρρος.

Και στην κωμωδία και στο μυθιστόρημα με τις ευχαριστηση, με τι συμπάθεια δεν παρακολουθούμε τους νέους ανθρώπους που υπερασπίζονται τον έρωτά τους, δηλαδή το συμφέρον του είδους, και θριαμβεύουν απέναντι στην εχθρότητα των γονέων που ενδιαφέρονται αποκλειστικά και μόνο για ιδιωτικά συμφέροντα. Διότι, όσο υπερισχύει το είδος απέναντι στο άτομο, τόσο το ερωτικό πάθος υπερβαίνει σε σημασία, σε ανωτερότητα και σε δικαιοσύνη καθετεί που του εναντιώγεται. Έτσι, το κύριο θέμα όλων σχεδόν των κωμωδιών είναι η είσοδος στη σκηνή του δαιμόνιου του είδους, με τις επιδιώξεις και τα σχέδιά του, που απειλεί τα συμφέροντα των άλλων προσώπων του έρ-

γου επιδιώκοντας να ενταφιάσει την ευτυχία τους. Κατά κανόνα το πετυχαίνει και η κατάληξη, σύμφωνη με τη δικαιοσύνη από ποιητικής σκοπιάς, ικανοποιεί το θεατή, εφόσον κι αυτός αισθάνεται ότι τα σχέδια του είδους προηγούνται κατά πολύ από εκείνα των ατόμων: μετά την κατάληξη ο θεατής εγκαταλείπει το θέατρο απολύτως ευχαριστημένος, αφήνοντας τους εραστές στη νίκη τους, συμμεριζόμενος την αυταπάτη στην οποία οι τελευταίοι αυτοί θεμελίωσαν την προσωπική τους ευτυχία, ενώ στην πραγματικότητα το μόνο που έκαναν ήταν να τη θυσιάσουν για το καλό του είδους, παρά την προνοητικότητα και την αντίθεση των γονέων τους. Σε ορισμένες σπάνιες καμαρδίες δοκιμάστηκε να αντιστραφεί η κατάσταση και να έχει καλό τέλος η ευτυχία των ατόμων σε βάρος των σκοπών του είδους: στην περίπτωση, όμως, αυτή ο θεατής αισθάνεται τον ίδιο πόνο με το δαιμόνιο του είδους, και το κέρδος που εξασφαλίστηκε υπέρ των ατόμων δεν θα μπορούσε να τον παρηγορήσει. Επί παραδείγματί, μους έρχονται στο νου κάποια μικρά έργα πάρα πολύ γνωστά: *Η Βασιλισσα των δεκαετί χρόνων*, *Ο Γάμος από συνοικέσιο*. Στις τραγωδίες στις οποίες πρωταγωνιστεί ο έρωτας, οι εραστές υποκύπτουν σχεδόν

πάντοτε: ο λόγος είναι ότι δεν μπόρεσαν να οδηγήσουν στη νίκη τους σκοπούς του είδους, τού οποίουι αυτοί ήταν απλώς το όργανο: βλέπε την περίπτωση του Ρωμαίου και της Ιουλιέττας¹³, του Τανκρέδου¹⁴, του δον Κάρλος, του Βαλλενστάιν, της νύφης της Μεσσήνης¹⁵ και τόσων άλλων.

Ένας ερωτευμένος γίνεται το ίδιο κωμικό όσο και τραγικός: επειδή, στη μια και την άλλη περίπτωση, βρίσκεται στα χέρια του δαιμόνιου του είδους, το οποίο τον ελέγχει σε σημείο που να τον καταπλήσσει κι αυτόν τον ίδιο: οι ενέργειές του είναι δυσανάλογες σε σχέση με το χαρακτήρα του. Από εδώ εκπορεύεται, στις ανώτερες κλίμακες του πάθους, αυτό το τόσο ποιητικό και τόσο υπέροχο χοώμα με το οποίο επενδύονται οι σκέψεις του, αυτή η έξοχη και υπερφυσική μεγαλοψυχία που τον κάγει να χάνει από τα μάτια του τον εντελώς φυσικό σκοπό του έρωτά του. Ο λόγος είναι ότι τώρα του δίνουν ζωή το δαιμόνιο του είδους και τα ανώτερα συμφέροντά του. Έχει λάβει την εντολή να δημιουργήσει μια ατελείωτη σειρά από γενεές, προικισμένες με μιαν ορισμένη σύσταση και αποτελούμενες από ορισμένα στοιχεία, τα οποία δεν απαντώνται παρά σε έναν και μόνο πατέρα και σε μία και μόνη μητέρα: αυτή η ένωση, και μόνον αυ-

τή, μπορεί να δώσει υπόσταση στη συγκεκριμένη γενεά που η θέληση για ζωή ωητά απαυτεί. Η συναισθηση ότι οφείλει να δράσει σε συνθήκες μιας τόσο εξάρετης σημασίας, εξυψώνει τον εραστή πάνω από τα γήινα πράγματα και πάνω από τον ίδιο του τον εαυτό· και δίνει στις υλικές επιθυμίες μια τόσο άυλη όψη, που ο έρωτας γίνεται ένα ποιητικό επεισόδιο, ακόμη και στη ζωή του πιο πεζού ανθρώπου, πράγμα που τον κάνει κάποτε γελοίο. Αυτή η αποστολή, την οποία η θέληση –στο ενδιαφέρον της για τα συμφέροντα του είδους– επιβάλλει στον εραστή, παρουσιάζεται με το προσωπείο μιας άπειρης ευτυχίας που ο εραστής ελπίζει να βρει στην απόκτηση της γυναίκας που αγαπάει. Στους ανώτερους βαθμούς του πάθους αυτή η χιλιμαριά είναι τόσο εκθαμβωτική, που, αν καινείς δεν μπορεί να τη φτάσει, η ίδια η ζωή χάνει κάθε ομορφιά και φαντάζει στο εξής τόσο άδεια από χαρές, τόσο ανούσια και τόσο άνοστη, που η απέχθεια γι' αυτήν υπερβαίνει ακόμη και το φόρο του θανάτου· ο δυστυχής συντομεύει, ενίστε εκούσια, τις μέρες του. Στην περίπτωση αυτή η θέληση του ανθρώπου έχει παρασυρθεί από τη δίνη της θέλησης του είδους ή, διαφορετικά ειπωμένο, η τελευταία αυτή υπερισχύει σε τέτοιο βαθμό που, αν ο εραστής δεν

ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ

μπορεί να ενεργήσει με την ιδιότητα του αντιπρόσωπου της θέλησης αυτής του είδους, απαξιοί να ενεργήσει στο όνομα της δικής του θέλησης. Το άτομο είναι ένα οιγγέιο πάρα πολύ εύθραυστο για να χωρέσει την άπειρη επιθυμία της θέλησης του είδους, που συγκεντρώνεται σε ένα σύγκεκριμένο αντικείμενο. Ως εκ τούτου, δεν υπάρχει άλλη διέξοδος από την αυτοκτονία, κάποτε τη διπλή αυτοκτονία των δύο εραστών· εκτός κι αν η φύση, για να σώσει την ύπαρξη, δεν αφήσει να εκδηλωθεί η τρέλα η οποία σκεπάζει με το πέπλο της τη συνείδηση μιας απελπισμένης κατάστασης. Κάθε χρόνο, πολλές ανάλογες περιπτώσεις έρχονται να επιβεβαιώσουν αυτή την αλήθεια.

Δεν είναι, όμως, μόνο το ερωτικό πάθος που έχει ενίστε τραγική κατάληξη: ο έρωτας που έχει ικανοποιηθεί οδηγεί επίσης πιο συχνά στη δυστυχία μάλλον παρά στην ευτυχία. Διότι οι απαιτήσεις του έρωτα, σε σύγκρουση με το προσωπικό ευ ζην του εραστή, είναι τόσο ασυμβίβαστες με τις άλλες συνθήκες της ζωής του και τα μελλοντικά του σχέδια, που υπονομεύουν όλο το οικοδόμημα των σχεδίων του, των ελπίδων του και των ονείρων του. Ο έρωτας δεν εναντιώνεται μόνο στις

κακωνικές σχέσεις, αλλά συχνά και στην εσώτερη φύση του ατόμου, όταν αυτό αφοσιώνεται σε πρόσωπα τα οποία, έξω από τις αιωνικές σχέσεις, μπορεί να ήταν μισητά, περιφρονητέα από τον εραστή τους, ή ακόμη και απεγκλή. Η θεληστή όμως του είδους έχει τόση δύναμη επιβολής πάνω στο άτομο, που ο εραστής καταφέρνει να ξεπεράσει την απέλθειά του και ελέγει τα μάτια μπροστά στα ελαττώματα εκάνικ σου αγαπάει: προσπερνάει το καθετέλαφρά τη υπόδια, αγνοεί τα πάντα και ενώνεται με το αντικείμενο του πάθους του, τόσο είναι θεραπομένος απ' αυτή την αιγαπή, η οποία δύναται εξαφανιζεται αφέντως μόλις η θεληστή του είδους εκανοποιηθεί και η οποία αφήνει πάσιων της γηιάλη σημώμα σύντροφο απεγκλή. Εποι μόνο εξηγείται το ότι άνδρες λογικοί, και μάλιστα διατελεσμένοι, συνδέονται με στρίγιλες και νυμφεύονται μέγαρες και δεν κατανοούν πώς μπόρεσαν να κάνουν μια τέτοια εκλογή. Να γιατί οι αρχαίοι παρίσταναν τον έρωτα με δεμένα τα μάτια. Μπορεί ακόμη ένας ερωτευμένος να γνωρίζει απολύτως τα ανυπόφορα ελαττώματα σε δι, τι αφορά την ιδιοσυγκρασία και το χαρακτήρα της μνηστής του, τα οποία προμηνύουν μια βασανισμένη ζωή, μπορεί και να υποφέρει εξαι-

ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ

τίας τους τα πάνδεινα, χωρίς να έχει το κόνυμαριο να την απαρνηθεί:

Δεν ωράω, δεν με νοιάζει
Αν το κρίμα είναι στην καρδιά σου
Ξέρω ότι σ' αγαπώ
Ό,τι κι αν είσαι.*

Διότι κατά βάθος δεν είναι το ίδιο του το συμφέρον που επιδιώκει, παρά το γεγονός ότι αυτό φαντάζεται, αλλά εκείνο ενώς τρίτου ατόμου, του ατόμου που πρόσκειται να γεννηθεί απ' αυτό τον έρωτα. Αυτή η ανιδιότελεια, που είναι ποντού η σφραγίδα του μεγολείου, προσδίδει εδώ, στον παθιασμένο έρωτα, αυτή την υπέροχη όψη και τον κάνει ένα θέμα άξιο για ποιητική έξαρση. Τέλος, ο έρωτας φτάνει στο σημείο να συμφιλιώνεται με το μίσος το πιο βίαιο για το αγαπώμενο πρόσωπο, γ' αυτό και ο Πλάτων τον έχει συγκρίνει με την αγάπη των λύκων για τα πρόβατα. Η περίπτωση αυτή

* Αγγλικά στο κείμενο: I ask not, I care not,
If guilt's in thy heart;
I know that I love thee,
Whatever thou art. (Σ.τ.Μ.)

παρουσιάζεται όταν ένας ερωτευμένος, παρ' όλες τις προσπάθειες και όλες τις παρασλήσεις, δεν μπορεί με τίποτα να καταφέρει να εισακουστεί.

Την αγαπώ και τη μισώ.*

Σάξπηρ, Κυμβ., III, 5

Σε μια τέτοια περίπτωση, το μίσος του για την αγαπημένη του τον εξάπτει σε τέτοιο βαθμό, που σκοτώνει την ερωμένη του και μετά αυτοκτονεί. Διαβάζουμε κάθε χρόνο για τέτοια περιστατικά στις εφημερίδες. Πώση αλήθεια υπάρχει σ' αυτούς τους στίχους του Γκαίτε:

*Περιφρονημένος από κάθε έρωτα!
Από καταχθόνια στοιχεία!
Θα ήθελα να γνωρίζω κάποια κατάρα
πιο φρικτή!*

Δεν είναι στην πραγματικότητα υπερβολή όταν ένας ερωτευμένος χαρακτηρίζει ως σκληρή την ψυχρότητα της αγαπημένης του ή την ευχαρίστη-

* Αγγλικά στο κείμενο: I love and hate her. (Σ.τ.Μ.)

ση που αυτή βρίσκει με το να τον κάνει να υποφέρει. Βρίσκεται, πράγματι, υπό το κράτος μιας αδυναμίας, η οποία, αντίστοιχη με το ένοτοκτο των εντόμων, τον υποχρεώνει, σε πείσμα της λογικής, να ακολουθεί κατά τρόπο απόλυτο τό σκοπό του και ν' αδιαφορεί για όλα τα υπόλοιπα. Πολλοί σαν τον Πετράρχη υποχρεώθηκαν να κουβαλάνε το σταυρό του ερωτικού τους πάθους σε όλη τους τη ζωή, χωρίς ελπίδα, και να βγάζουν τους αναστεναγμούς τους μέσα στη μοναξιά των δασών δεν υπήρξε, όμως, παρά ένας μόνο Πετράρχης προκαταμένος ταυτόχρονα με το χάρισμα της ποίησης: σ' αυτόν ταυτίζουν οι ωραίοι στίχοι του Γκαίτε:

*Κι όταν ο άνδρας μέσα στον πόνο του
σωπαίνει,
Ένας θεός μ' αξιώνει να εκφράσω
το πόσο υποφέρω.*

Το δαιμόνιο του είδους είναι πάντοτε σε πόλεμο με τους δαίμονες-προστάτες των ατόμων, είναι ο διώκτης τους και ο εχθρός τους, πάντοτε έτοιμος να καταστρέψει χωρίς έλεος την προσωπική ευτυχία για να πετύχει τους σκοπούς του· κι έχουμε δει ενίστε τη σωτηρία ολόκληρων εθνών να

εξαρτάται απ' τις ιδιοτροπίες του· ο Σαιξηπρο μάς δίνει ένα σχετικό παράδειγμα στον *Ερωτικό ΣΤ'*, σελ. 3, πρ. 3, σκ. 2 και 3. Το είδος, πρόγιατι, στο οποίο βρίσκεται η ρίζα του είναι μας, έχει πάνω μας ένα προγενέστερο και πιο άμεσο δικαίωμα απ' ότι το άτομο, τα συμφέροντά του προηγούνται από τα δικά μας. Οι αρχαίοι το είχαν αισθανθεί αυτό όταν προσωποποιούσαν το δαίμονα του είδους με το θεό Έρωτα, θεό εχθρικό, θεό σκληρό, παρά την παιδική του όψη, θεό που τον αποδοκιμάζουν, δαίμονα ιδιότροπο, δεσποτικό και, παρ' όλα αυτά, κύριο θεόν τον ανθρώπων:

σὺ δ' ὁ θεῶν τύραννε κ' ἀνθρώπων, Ἐρωτ!*

Φονικά βέλη, δεμένα μάτια και φτερά είναι τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα. Τα φτερά επισημαίνουν την αστάθειά του – αναμενόμενη συνέπεια της απογοήτευσης που συνοδεύει την ικανοποιηθείσα επιθυμία.

Πρόγιατι, καθώς το πάθος στηριζόταν στην

αυτάπατή μιας προσωπικής ευδαιμονίας προς δύφελος του είδους, από τη στιγμή που το τίμημα έχει καταβληθεί στο είδος, η απατηλή αυτάπατή οφείλει να εξαφανισθεί. Το δαιμόνιο του είδους που είχε κυριεύσει το άτομο το εγκαταλείπει και πάλι στην ελευθερία του. Εγκαταλελειμμένο από το δαιμόνιο του είδους, το άτομο ξαναπέφτει στα στενά όρια της φτώχειας του και εκπλήσσεται όταν βλέπει, μετά από τόσες υπέροχες, ηρωικές και ἀπειρες προσπάθειες, ότι δεν του μένει τίποτε άλλο πλέον από μια τετραμμένη ικανοποίηση των αισθήσεων: ενάντια σε κάθε προσδοκία, δεν βρίσκει να είναι περισσότερο ευτυχισμένο από πριν. Αντιλαμβάνεται ότι υπήρξε το κορόδιο της θέλησης του είδους. Έτσι, κατά γενικό κανόνα ο Θησέας μόλις νιώσει ευτυχισμένος εγκαταλείπει την Αριάδνη του. Αν το ερωτικό πάθος του Πετρόπολη είχε ικανοποιηθεί, το τραγούδι του θα είχε σταματήσει όπως εκείνο του πουλιού από τη στιγμή που τα αφγά αποτέθηκαν στη φωλιά.

Θα πρέπει να παρατηρήσουμε, εν παρόδω, ότι η θεωρία μου για τη μεταφυσική του έρωτα δεν θ' αρέσει βέβαια καθόλου στους ερωτευμένους που αφέθηκαν να πιαστούν στην παγίδα. Αν μπορούσαν να σκεφθούν λογικά, η θεμελιώδης αλήθεια που έχω

* Ελληνικά στο κείμενο και με λατινική μετάφραση: τι, deorum hominumque tyranne, Amor! (Σὺ, ω Έρωτα, τύραννε θεών και ανθρώπων!). (Σ.τ.Μ.)

ανακαλύψει θα τους καθιστούσε, περισσότερο από κάθε άλλη, ικανούς να υπερνικήσουν τον έρωτά τους. Άλλα θα πρέπει να αρκεστούμε εν προκειμένω στη συμβουλή του παλαιού ποιητή: Όποιο πράγμα δεν έχει αυτό το ίδιο ούτε νου ούτε σκοπό κανέναν, δεν μπορείς να το κατευθύνεις με το νου.*

Οι γάμοι από έρωτα συνάπτονται για το συμφέρον του είδους και όχι προς όφελος του ατόμου. Τα άτομα φαντάζονται, είναι αλήθεια, ότι δουλεύουν για την προσωπική τους ευτυχία: ωστόσο, ο πραγματικός σκοπός τους είναι ξένος, αφού δεν είναι άλλος από τη γέννηση ενός όντος που δεν είναι δυνατόν να παραχθεί παρά μόνο απ' αυτό. Υπακούοντας και οι δύο στην ίδια παρόρμηση, οφείλουν φυσικά να επιδιώξουν να συμφωνήσουν μετοξύ τους κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Πολύ συχνά, όμως, το ζευγάρι που σχηματίζεται χάρη σ' αυτή την ενστικτώδη αιταπάτη, που είναι η ουσία του έρωτα, βρίσκεται κατά τα λοιπά να διαιρώνει κραυγαλέα. Το βλέπει κανείς οφέσως μόλις διαλυθεί, όπως είναι μοιραίο, η αιταπάτη. Συμ-

βαίνει λοιπόν οι γάμοι από έρωτα να είναι ως επί το πλείστον οι πιο δυστυχισμένοι, διότι εξασφαλίζουν την ευτυχία της μελλοντικής γενιάς, σε βάρος όμως της παρούσας γενιάς. Όποιος παντρεύεται από έρωτα θα ξήσει μέσα στον πόνο, * λέει η ισταντική παρούσια. Το αντίθετο συμβαίνει στους γάμους από συμφέρον, οι οποίοι συνάπτονται τις περισσότερες φορές σύμφωνα με την εκλογή των γονέων. Οι παράγοντες που υπαγορεύουν αυτού του είδους τους γάμους, όποιας φύσεως κι αν συμβαίνει να είναι, εδράζονται τουλάχιστον στην πραγματικότητα και δεν μπορούν να εξαφανιστούν από μάνοι τους. Οι παράγοντες αυτοί είναι ικανοί να εξασφαλίσουν την ευτυχία των συζύγων, σε βάρος όμως των παιδιών που πρόκειται να γεννηθούν απ' αυτούς: αλλά και αυτή η ευτυχία παραμένει προβληματική. Ο άνδρας ο οποίος, νυμφευόμενος, ενδιαφέρεται περισσότερο για το χρήμα παρά για τον έρωτά του, ξει περισσότερο ως άτομο παρά ως είδος, κάτι που είναι εντελώς αντίθετο με την αλήθεια, με τη φύση, και είναι γι' αυτό αξιοκατάχριτο. Μία νέα κοπέλα η οποία, παρά τις συμβουλές των

* Λατινικά στο κείμενο: *Quae res in se neque consilium neque modum habet ullum, eam consilio regere non potes.* (Σ.τ.Μ.)

* Ισπανικά στο κείμενο: *Quien se casa por amores, ha de vivir con dolores.* (Σ.τ.Μ.)

γονέων της, αρνείται να παντρευτεί έναν πλούσιο και σχετικά νέο άνδρα και απορρίπτει όλους τους λόγους που έχουν να κάνουν με το συμφέρον, για να διαλέξει τον επιλεκτό της καρδιάς της σύμφωνα με τη δική της εντεκτωδή επιθυμία, θυσιάζει στο είδος την προσωπική της ευτυχία. Και για το λόγο αυτό, δεν θα μπορούσε κανείς να της αρνηθεί μιαν ορισμένη επιδοκμασία, δεδομένου ότι προτίμησε αυτό που μετράει περισσότερο από καθετί άλλο, ενεργάντας σύμφωνα με το πνεύμα της φύσης (ή ακριβέστερα του είδους), ενώ οι γονείς τη συμβούλευαν σύμφωνα με το πνεύμα του ατομικού εγωισμού. Φάίνεται, λοιπόν, ότι κατά τη σύναψη ενός γάμου, πρέπει να θυσιαστούν τα συμφέροντα του είδους ή εκείνα του ατόμου. Τις περισσότερες φορές έτσι έχει το πράγμα, διότι είναι πολύ σπάνιο να δει κανείς να πηγαίνουν χέρι χέρι οι συμβατικότητες και το ερωτικό πάθος. Η δυσμενής σωματική, ηθική ή νοητική κατάσταση των περισσότερων ανθρώπων προέρχεται αναμφίβολα εν μέρει από το γεγονός ότι οι γάμοι συνήθως συνάπτονται όχι από ελεύθερη εκλογή ή φυσική κλίση των συζύγων, αλλά επί τη βάσει εξωτερικών κριτηρίων κάθε είδους και στα πλαίσια τυχαίων περιστάσεων. Όταν, ταυτόχρονα με τις συμβατικότητες, γί-

νεται σεβαστή, μέχρις ένα ορισμένο σημείο, και η φυσική κλίση, τότε έχουμε ένα είδος συμβιβασμού με το δαιμόνιο του είδους. Οι ευτυχισμένοι γάμοι είναι, το ξέρουμε, εξαιρετικά σπάνιοι, διότι στην ουσία ο γάμος έχει ως σκοπό όχι την παρούσα, αλλά τη μέλλουσα γενεά. Θα πρέπει, ωστόσο, να προσθέσουμε ακόμη για την παραγγορά τρυφερών και ερωτικών ιδιοσυγκρασιών ότι ο μεγάλος έρωτας συνδέεται ενίστε με ένα συναίσθημα μιας όλως διαφορετικής προέλευσης, θέλω να πω με τη φιλία, η οποία θεμελιώνεται στη συμφωνία των χαρακτήρων· η φιλία όμως αυτή εκδηλώνεται τότε μόνο όταν ο έρωτας έχει ορήσει μέσα στην απόλαυση της ηδονής. Η συμφωνία των συμπληρωτικών ιδιοτήτων (ηθικών, νοητικών και σωματικών), αναγκαία από την άποψη της μέλλουσας γενεάς προκειμένου να γεννήσει τον έρωτα, μπορεί επίσης, από την άποψη των ίδιων των ατόμων, να οδηγήσει στη φιλία μέσα από ένα είδος ταιριαστής αντίθεσης ιδιοσυγκρασίας και χαρακτήρα.

Όλη αυτή η μεταφυσική του έρωτα που εξέθεσα πιο πάνω συνδέεται στενά με την εν γένει μεταφυσική μου, τη φωτίζει με έναν τρόπο ευκρινέστερο, και ιδιού πώς:

Έχουμε δει στην περίπτωση του έρωτα των φύλων ότι η προσεκτική επιλογή, η οποία σιγά σιγά αντιψήφινεται στο είδος του μεγάλου έρωτα, εδράζεται στο ενδιαφέρον, το τόσο μεγάλο και τόσο σοβαρό, το οποίο ο άνθρωπος δείχνει για την ειδική και προσωπική σύσταση της μέλλουσας ανθρωπότητας. Αυτή η εξαιρετικά οξιοθαύμαστη φυσική κλίση προς τη μέλλουσα γενεά επιβεβαιώνει ακριβώς δύο αλήθειες που παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια: πρώτο, την αφθαρσία της ύπαρξης αυτής καθαυτής που επιβιώνει για τον άνθρωπο στις γενεές που πρόκειται να έρθουν. Αυτή η φυσική κλίση, τόσο ζωντανή και τόσο δραστήρια, η οποία γεννιέται όχι από το διαλογισμό και την πρόθεση, αλλά από τις προσδοκίες και τις τάσεις τις πιο ενδόμυχες του είναι μας, δεν θα μπορούσε να υπάρχει με έναν τρόπο τόσο άφθαρτο και ν' αισκεί πάνω στον άνθρωπο μια τόσο μεγάλη εξουσία αν ο άνθρωπος ήταν απόλυτα εφήμερος και αν οι γενεές διαδέχονταν η μία την άλλη πραγματικά όντας απόλυτα διαφορετικές μεταξύ τους, μην έχοντας άλλο δεσμό από τη συνέχεια του χρόνου. Η δεύτερη αλήθεια συνίσταται στο ότι το είναι αυτό καθαυτό εδρεύει περισσότερο στο είδος παρά στο άτομο. Διότι αυτό το εν-

διαφέρον για την είδηση σύσταση του είδους, η οποία βρίσκεται στην αρχή κάθε ερωτικής σχέσης, από το πιο περιπτερό καπρίτσιο μέχρι το ερωτικό πάθος το πιο σφραγό, παραμένει για τον καθένα η πιο μεγάλη υπόθεση δηλαδή εκείνη της οποίας η επιτυχία ή η αποτυχία των επιτροπέων με τον πιο έντονο τρόπο· γενικά το λόγο της δίνουν κατεξοχήν το όνομα υπόθεση παρδούάς. Έτσι, όταν το ενδιαφέρον αυτό έχει εκδηλωθεί με τρόπο κατηγορηματικό, κάθε άλλο ενδιαφέρον που απλώς αφορά το άτομο ως ιδιώτη είναι κατεύθερό του και στην ανάγκη θυσιάζεται. Ο άνθρωπος αποδεικνύει έτοι ότι το είδος τον ενδιαφέρει περισσότερο από το άτομο και ότι ζει πιο άπειρα μέσα στο είδος παρά μέσα στο άτομο. Γιατί, λοιπόν, ο ερωτευμένος αφήνεται απόλυτα στα μάτια εκείνης που διάλεξε; Γιατί είναι έτοιμος να κάνει για χάρη της κάθε θυσία; Επειδή είναι το αθένατο μέρος του είναι του που την ποθεί· ενώ κάθε άλλη επιθυμία του αναφέρεται μόνο στο φειγμάλεο και θηνητό είναι του. Αυτή η ζωντανή, σφραγή επιθυμία που κατευθύνεται προς μιαν ορισμένη γυναίκα είναι, λοιπόν, μία εγγύηση για την αφθαρσία της ουσίας του είναι μας και της συνέχειας του μέσα στο είδος. Το να θεωρήσουμε αυτή τη συνέχεια

σαν κάτι το ανεπαρκές και ασήμαντο είναι ένα λάθος που γεννιέται από το γεγονός ότι με τη συνέχεια του είδους δεν εννοούμε τίποτε άλλο παρά μόνο τη μελλοντική ύπαρξη όντων όμοιων μ' εμάς, πλην όμως όχι ταυτοσήμων, κι αυτό επειδή, ξεκινώντας από μια γνώση που κατευθύνεται πρός τα πράγματα του εξωτερικού κόσμου, λαμβάνουμε υπόψη μόνο την εξωτερική όψη του είδους έτοι όπως την προσλαμβάνουμε και όχι την εσωτερική του ουσία. Αυτή η κρυμμένη ουσία είναι ακριβώς εκείνο που βρίσκεται στο βάθος της συνείδησής μας και αποτελεί το κεντρικό της σημείο, το οποίο μάλιστα είναι περισσότερο άμεσο ακόμη και απ' αυτή τη συνείδηση και ως πρόγμα καθαυτό, απελευθερωμένη από την «principium individuationis» (αρχή της ατομικότητας) αυτή η ουσία βρίσκεται απολύτως ταυτόσημη μέσα σε όλα τα άτομα, είτε αυτά συνυπάρχουν είτε διαδέχονται το ένα το άλλο. Εδώ βρίσκεται αυτό που ονομάζω, με άλλους όρους, θέληση για ζωή, δηλαδή αυτή η πιεστική επιθυμία για ζωή και διάρκεια. Είναι αυτή ακριβώς η δύναμη που ο χάρος την απαλλάσσει αφήνοντάς την άθικτη, δύναμη αναλλοιώτη που δεν μπορεί να οδηγήσει σε μια καλύτερη κατάσταση. Για κάθε ζώσα ύπαρξη, ο πόνος και ο θάνατος δεν

είναι λιγότερο βέβαια πρώγματα από την ύπαρξη. Μπορεί αυτόσο ν' απαλλαγεί κανές από τους πόνους και το θάνατο με την άρνηση της θέλησης για ζωή, άρνηση που έχει απορίως ως αποτέλεσμα ν' αποσπά τη θέληση του απόστολου από το κλαδί του είδους και να καταργεί την έπαρξη μέσα στα πλαίσια του είδους. Το τι γίνεται στην περίπτωση αυτή η θέληση, δεν έχουμε την παραμικρή ιδέα και στερούμαστε κάθε είδους δεδομένων για το θέμα αυτό. Το μόνο που μπορούμε εν προκειμένω, είναι να ορίσουμε μια παρόμοια κατάσταση των πραγμάτων ως μια κατάσταση που έχει την ελευθερία να είναι ή να μην είναι θέληση για ζωή. Στην τελευταία περίπτωση, πρόκειται γι' αυτό που ο βουδισμός αποκαλεί νιοβάνα: είναι απορίως το ζήτημα το οποίο από την ίδια του τη φύση παρασκένει για πάντα απρόσιτο στην ανθρώπινη γνώση.

Αν τώρα, εξετάζοντας το θέμα υπό το πρίσμα τών τελευταίων αυτών παραγόντων, ρίξουμε το βλέμμα μας στην ταραχή της ζωής, βλέπομε ότι η πακομοιοιδία της και τα βάσανά της απασχολούν δόλους τόνων ανθρώπους: θα δούμε τους ανθρώπους να συγκεντρώγουν όλες τους τις προσπάθειες για να ικανοποιήσουν ατέλειωτες ανάγκες και να προφύλαξθούν από τη δυστυχία με τα χίλια πρόσωπα,

χωρίς ωστόσο να προσδοκούν τίποτε άλλο έξω από τη διατήρηση, για ένα μικρό χρονικό διάστημα, της ίδιας αυτής βασανισμένης ατομικής τους ύπαρξης. Και να που εν τω μέσω της φασαρίας διακρίνουμε δύο εραστές των οποίων τα βλέμματα διασταυρώνονται γεμάτα πόθο. Γιατί όμως τόσο μυστήριο; Γιατί αυτοί οι φοβισμένοι και συγκεκαλυμμένοι τρόποι συμπεριφοράς; Επειδή αυτοί οι εραστές είναι προδότες, προδότες οι οποίοι εργάζονται μυστικά να διαιωνίσουν όλη αυτή την κακομοιριά και τα βάσανα, τα οποία χωρίς αυτούς θα είχαν προσεχώς ένα τέλος, το τέλος που αυτοί θέλουν να ματαιώσουν, όπως κι άλλοι πριν απ' αυτούς κατόρθωσαν να ματαιώσουν.¹⁶

Αν το πνεύμα του είδους που κατευθύνει δύο εραστές, εν αγνοίᾳ τους, μπορούσε να μιλήσει με το στόμα τους και να εκφράσει καθαρές ιδέες, αντί να εκδηλώνεται με ενστικτώδη αισθήματα, η υψηλή ποίηση αυτού του ερωτικού διαλόγου, ο οποίος στην τρέχουσα γλώσσα μιλάει με μυθιστορηματικές εικόνες και ιδεαλιστικές παραβολές ατέλειωτων προσδοκιών, προσαυθήσεων μιας ηδονής χωρίς όρια, ανείπωτης ευδαιμονίας, αιώνιας πίστης κ.λπ., θα μπορούσε ν' αποδοθεί ως εξής:

ΔΑΦΝΙΣ: Θα μου ~~έργεται~~ να δωρίσω ένα άτομο στη μέλλουσα γενεά ~~την~~ ~~προεύω~~ όπι εσύ θα μπορούσες να του δώσεις ~~την~~ ~~έργα~~ μου λείπει.

ΧΛΟΗ: Έχω την ~~παραδόθηση~~ και πιστεύω όπι θα μπορούσες εσύ να ~~την~~ ~~έργα~~ αυτό που εγώ δεν έχω.

Ας δούμε λίγο!

ΔΑΦΝΙΣ: Του δίνω εγώ ~~την~~ ~~πρώτη~~ ανάστημα και τη μινήκη δύναμη· δεν ~~έχεις~~ ~~επένδυση~~ το ένα ούτε το άλλο.

ΧΛΟΗ: Του δίνω εγώ όπορη χαρακτηριστικά και πολύ μικρά πόδια· δεν ~~έχεις~~ ~~επένδυση~~ το ένα ούτε το πρώτο ούτε το δεύτερο.

ΔΑΦΝΙΣ: Του δίνω θαυμάσιο λεπτό δέρμα που εσύ δεν ~~έχεις~~.

ΧΛΟΗ: Του δίνω μούρα ~~μαλλιά~~ και μούρα μάτια· εσύ είσαι ξανθός.

ΔΑΦΝΙΣ: Του δίνω μια γαμήλιη μύτη.

ΧΛΟΗ: Του δίνω ένα μικρό στόμα.

ΔΑΦΝΙΣ: Του δίνω θάρρος ~~και~~ καλοσύνη που δεν θα μπορούσαν να προέλθουν από σένα.

ΧΛΟΗ: Του δίνω ένα ωραίο μέτωπο, το πνεύμα και τη νοημοσύνη, που δεν θα μπορούσαν να προέλθουν από σένα.

ΔΑΦΝΙΣ: Τοιο ιορμή, ωραία δόντια, σταθερή

νυγία, να τι παίρνει και από τους δυο μας: πρόγραμματι, και οι δυο μαζί μπορούμε να προικίσουμε τέλεια το μελλοντικό άτομο. Για το λόγο αυτό σε ποθώ περισσότερο από κάθε άλλη γυναίκα.

ΧΛΟΗ: Κι εγώ επίσης σε ποθώ.¹⁷

Πηγή: M. 391

Ο Sterne¹⁸ λέει στο *Tristram Shandy*: «*There is no passion so serious as lus*» (δεν υπάρχει πάθος τόσο σοβαρό δύο η σαρωτική επιθυμία). Πρόγραμματι, η ηδονή είναι πάρα πολύ σοβαρό θέμα. Φανταστείτε το πιο αραιό ζευγάρι, το πιο γοητευτικό και δείτε πώς ο ένας τραβάει και σπρώχνει τον άλλο, πώς τον ποθεί και τον αποφεύγει με χάρη σε ένα ωραιό ερωτικό παιχνίδι. Όταν όμως έλθει η στιγμή της ηδονής, κάθε χαιριτολόγημα, κάθε γλυκόλογο απότομα εξαφανίζεται. Το ζευγάρι σύβαρενε. Γιατί; Ο λόγος είναι ότι η ηδονή είναι ζωώδης και το ζωώδες δεν γέλαιει. Οι δυνάμεις της φύσης ενεργούν παντού με σοβαρότητα. Η ηδονή των αισθήσεων είναι το αντίθετο του ενθουσιασμού που μας ανοίγει τον ιδανικό κόσμο. Ο ενθουσιασμός και η ηδονή είναι καταστάσεις σοβαρές που δεν επιδέχονται αστείσμονύς.

Πηγή: N. 406

ΣΗΜΕΙΩΣΗΣ – ΣΧΟΛΙΑ

1. Ο Σοπενχάουερ σημειώνει με διαβάσει τον Λα Ροσφουκά και να τον σχολάζει με χρονικό. Γράφει ο Λα Ροσφουκώ: «Υπάρχουν όσα είναι σταθερότερες στον έρωτα: η μία πρόσχεση είναι το γεγονός ότι βρίσκει κανείς ακατάπαυστα στο ερευνώντο του πρόσωπο και νούρημα πρόγραμμα για την ερευνή της άλλης από το γεγονός ότι θεωρεί κανείς απλή σε αυτούς είναι σταθερός». Και ο Σοπενχάουερ σημειώνει στο προθώριο του βιβλίου: «Η τρίτη, από το ότι δεν πρέπει κανείς να βρει κάπι καλύτερο».
2. Στη βιβλιοθήκη του Σοπενχάουερ παρούσε κανείς να βρει μεγάλο αριθμό –επιμέλεις σχολαρχώνενων– έργων του Λίχτεντεργκρι, του οποίου επεξερεύει την παρόχολη σκιωτικότητα.
3. Βλ. το έργο του Ούγου Φώσκολος (Ζάρανθας 1778-Λονδίνο 1827): *Τελευταία γράμματα του Ιανόβου Όρτις*.
4. Βλ. στα ελληνικά: Immanuel Kant, *Παραπτηρίσεις πάνω στο αισθήτημα του ωραίου και του υπέροχου*, μετρ. Χάρος Τασάνος, εκδ. Printa, 1999, 2006⁴.
5. Platner, Γερμανός φιλόσοφος και γιατρός (1744-1818). *Anthropologie* (Ανθρωπολογία), 1772.

6. «Δεν θα μπορούσα να χρησιμοποιήσω εδώ τον κατάλληλο όρο, αφήνω ελεύθερο τον αναγνώστη να μεταφράσει αυτή τη φράση στη γλώσσα του Αριστοφάνη». (Σημείωση του Σοπενχάουερ)
7. Ο Σοπενχάουερ το λέει καθαρά: με την ευκαιρία της σεξουαλικής επιθυμίας. Το τυχαίο (της συνάντησης, της ερωτικής επιλογής) μεταμφέτεται σε αναγκαιότητα (είναι θέλημα της φύσης, η θέληση για ζωή που διέπει τα πάντα). Πρόκειται εδώ για ένα μέρος από τις εξαιρεπλάκα πραληφηματικές σκέψεις του Σοπενχάουερ.
8. Έντομο που παρασιτεί σε διάφορες κάμπιες.
9. Υπέροχατη ειδωνεία: ο άνθρωπος δεν έχει ούτε καν την πρωτοβουλία για τις τρέλες του!
10. Θεός του έρωτα κατά τη φωματική μυθολογία, όμοιος με τον Έρωτα των Ελλήνων.
11. Christoph Wilhelm Hufeland (1762-1836). Γερμανός φυσικός και πρακτικός ιατρός από τη Langensalza. Είναι ο κυριότερος εκπρόσωπος της φυσικής ιατρικής (Naturheilartz) του 19ου αιώνα. Κύρια έργα του: *H. Τέχνη της διαιώνισης της ανθρώπινης ζωής* (1796), *Σύστημα πρακτικής θεραπευτικής γνώσης* (1818-1828).
12. Ο Σοπενχάουερ αναφέρει συχνά τον Chamfort, το έργο του οποίου είχε σχολιάσει.
13. Ήρωας του Σαλέπηρ.
14. Ήρωας του Βολταίρου.
15. Ήρωες του Σίλλερ.
16. Δεν πρέπει να διαβαστεί αυτή η σελίδα ως έκφραση

αποστροφής του Σοπενχάουερ απέναντι στην αναγκαιότητα που υποδουλώνει τον άνθρωπο στα ένστικτά του. Στην πραγματικότητα αποστρέφεται την απονοία αναγκαιότητας σε σχέση μ' αυτή την αναγκαιότητα. Με άλλα λόγια, ενάντια στο γεγονός ότι η επιθυμία είναι μια παράλογη επιτελία (δεν μπορεί κανείς να της αντισταθεί, χωρίς να ξέρει το γιατί).

17. «Αν λάβει κανείς υπόψη του το απολύτως αμετάβλητο του χαρακτήρα και της νοημοσύνης του κάθε ανθρώπου, πρέπει να παραδεχθεί ότι, για να εξεγενίσει το ανθρώπινο είδος, δεν θα έπρεπε κανείς να επιχειρήσει τίποτε απέξω· θα πετύχαινε αυτό το αποτέλεσμα όχι με την παιδεία και την καλλιέργεια, αλλά με την εξέλιξη από γενιά σε γενιά. Είναι η ιδέα του Πλάτωνος όταν στο Ε' βιβλίο της *Πολιτείας* εκθέτει το εκπληρωτικό εκείνο σχέδιο για την αύξηση και την εξεγένιση της τάξης των πολεμιστών. Αν μπορούσε κανείς να κάνει όλους τους κατεργάρηδες ευνούχους, να κλείσει όλες τις κοινότες σε μοναστήρια, να εξασφαλίσει στους άνδρες με χαρακτήρα ένα ολόκληρο χαρέμι και να δώσει άνδρες πραγματικούς άνδρες, σε όλες τις νεαρές κοπέλες που διαθέτουν ψυχικά και πνευματικά χαρίσματα, θα έβλεπε αιμέσως να γεννιέται μια γενεά που θα μας έδινε μιαν εποχή αινάτερη ακόμη και από εκείνη του αιώνα του Περιουλή.
- »Χωρίς ν' αφεθούμε να παρασυρθούμε από χημαρικά σχέδια, θα έπρεπε να σκεφθούμε όπι, αν κανείς θε-

ARTHUR SCHOPENHAUER

σμοθετούσε τὸν ευνούχιον ὡς τὴν πιο βαριά πόνη, μετά την ποινὴ τοῦ θανάτου, θα απάλλασσε τὴν κοινωνία από γενες οιόλαληρες παλαινθρώπων: ὅπως είναι γνωστό, τα περισσότερα εγκλήματα διαπράττονται στην ημικαία μεταξύ 20 και 30». (W. B'. 604, σημείωση του Σοπενχάουερ)

18. O Sterne, Άγγλος συγγραφέας (1713-1768), το έργο του οποίου *Tristram Shandy* εκτιμούσε ιδιαίτερα ο Καντ.

Πηγές – Παραπομπές

1. A. Schopenhauer. Von ihm. Über ihn, von Lindner Memorabilien, von Frauenstädt (Berlin, 1863) ..... M.
2. Aus A. Schopenhauer's handschriftlichem Nachlas (Leipzig, 1864) .. N.
3. Die Welt als Wille und Vorstellung (4η έκδοση, Leipzig, 1873) ..... W.

Στη σειρά Ξένη λογοτεχνίας μελοφορούν:

CENDRARS B. Πέριπλανήρες

CONRAD J. Το πανδοχείο των θανάτων μαγισσών
και άλλες νουρμέλες

DELEDDA G. Στάχτη

FANTE J. Μποαντίνι

JAMES H. Η γοητεία ορισμένων παλιών ρούχων /
Οι φίλοι των φίλων

LAGERKVIST P. Η Σβύλλα

LAWRENCE D. H. Η παρθένη και ο τσηγγάνος

LEOPARDI G. Πρωτη αγάπη

MAUPASSANT G. de Λόγια των έρωτα

MAUPASSANT G. de Περγαμοτίκος

PIRANDELLO L. Το ταξίδι

PIRANDELLO L. Διηγήματα

STENDHAL Μίνα ντε Βάνγκελ /

Η κάσα και ο βροκάλιας

TANIZAKI J. Ο τροχός της τύχης

THOMAS D. Περιπέτειες στο ευπόριο δέρματος

UNAMUNO M. de Καταχνιά

WELLS H. G. Ο άνθρωπος που έκανε θαύματα

WHARTON E. Ήθαν Φρον

WHARTON E. Χαμένες ψυχές

ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ Θαύμη Αμερική